

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«НАУКА ТА ОСВІТА БЕЗ КОРДОНІВ»

*XX Міжнародна науково-практична
інтернет-конференція*

**«АКТУАЛЬНІ ДОСЯГНЕННЯ СУЧАСНИХ
НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»**

Тези доповідей

Частина 2

17 вересня 2019 р.

Дніпро
2019

УДК 0.82

ББК 94.3

Актуальні досягнення сучасних наукових досліджень: XX Міжнародна науково-практична інтернет-конференція: тези доповідей, Дніпро, 17 вересня 2019 р. – Ч. 2. – Дніпро: ГО «НОК», 2019 – 70 с.

У збірнику містяться матеріали, подані на XX міжнародну науково-практичну інтернет-конференцію «Актуальні досягнення сучасних наукових досліджень». Для науковців, аспірантів, здобувачів, викладачів та студентів вітчизняних та зарубіжних вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ.

Оргкомітет інтернет-конференції не несе відповідальності за матеріали опубліковані в збірнику. У збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками. Всі матеріали надані в авторській редакції та виражають персональну позицію учасника конференції. Повну відповідальність за достовірну інформацію несуть учасники, їх наукові керівники та рецензенти.

Бібліографічний опис матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет-конференції зареєстровано в міжнародній наукометричній базі «*Google Scholar*».

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерела є обов'язковим.

ЗМІСТ

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Амонс С. П. Концепція історії козацтва Миколи Костомарова у становленні української ідентичності.....	5
Ігнатів Є. Є. Культурні взаємовідносини між Україною та Болгарією на сучасному етапі розвитку держав.....	8
Салагуб Л. І. Український істеблішмент першої половини XVIII ст. Vs політики російського царату: погляд В. Брехуненка.....	13
Шкварчук О. О. Життєвий і творчий шлях Георгія Івановича Ходоровського – лікаря, вченого, політика, дипломата, громадського діяча.....	19

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Бойчук Н. В. Відтворення людської психології у творах М. Коцюбинського.....	27
Григор'єва В. В. Міжмистецька взаємодія у прозовому творі Т. Шевченка «Музикант».....	32
Тіссен Д. А. Духовний світ людини в новелістичних психологічних драмах В. Винниченка.....	37

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Романець З. О. Проблематика досліджень глибинних особистісних програм і структур.....	43

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Гаврилова Н. М. Місце мотивації в структурі поведінкового акту спортсмена.....	47

Кравець Н. П. Інновації на уроках української літератури з метою формування читацького інтересу в підлітків з інтелектуальними порушеннями.....	51
Мохунько О. Д., Муравський Л. В. Дослідження впливу силових вправ на показники рухових реакцій спортсменів групи спортивного вдосконалення з футболу.....	55
Прус Н. М., Ускова С. М. Силова підготовка студентів групи спортивного вдосконалення з орієнтування.....	59
Скибицький І. Г. Спеціальна силова підготовка спринтера.....	63
Химай Н. И. Роль мобільного образования в системе высших учебных заведений.....	66

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

КОНЦЕПЦІЯ ІСТОРІЇ КОЗАЦТВА МИКОЛИ КОСТОМАРОВА У СТАНОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Амонс С. П.,

*магістрантка кафедри історії України
та спеціальних галузей історичної науки*

*Донецький національний університет імені Василя Стуса
м. Вінниця, Україна*

Становлення української ідентичності відбулося у період середини XIX ст. Саме на цей час припадає період національного Відродження українців. Однією з центральних постатей українського національного відродження середини XIX ст. є Микола Іванович Костомаров, який був одним із засновників Кирило-Мефодіївського братства, творцем української історичної науки. За своїми поглядами він відноситься до народницького напрямку в історіографії, що панував з середини XIX до початку XX ст. Основою філософських поглядів М. Костомарова – є переконання в тому, що тільки народ визначає головний зміст і спрямування історичного процесу.

Феномен козацтва М. Костомаров розглядав як невід’ємний чинник становлення української ідентичності. Сюжети пов’язані з козацтвом та його роллю в історії України, зустрічаються у 68 публікаціях М. Костомарова (із понад 300 робіт вченого) [1].

М. Костомаров належить до істориків-романтиків. У перших працях він вдався до ідеалізації козацтва, вважаючи, що саме «козаки були винуватцями переродження Малоросії й рятівниками православ’я і

народності», «захисниками християнства від зазіхань католиків і польського панства» [3, с. 36; 5, с. 30].

У творчому доробку дослідника посідає чільне місце новаторська концепція історії козацтва та обґрунтування його значення в духовній історії українського народу. Вона базується, перш за все, на джерелах фольклорного походження – легендах і переказах, історичних піснях, думках, та джерелах давньої літератури – козацьких літописах, зокрема «Історії Русів».

Становлення української ідентичності у працях М. Костомарова прослідковується через змальований ним героїчний образ козацтва, який став предметом для осмислення і переосмислення ментальності українців. Це було показано через призму боротьби за національні вольності, права, самоідентичність та вираження протестів проти будь якого насилля.

На думку М. Костомарова, національна ідея, що з емоційною патріотичною потугою любові до Батьківщини, виступила, наприклад, в «Історії Русів», стала актуальною у період формування літератури нової доби, але потребувала дещо нової постановки, переходу на якісно новий етап боротьби. [2].

М. Костомаров акцентував увагу на джерелах народної творчості, на патріотичному началі козацьких змагань за Україну і віру, моральності звичаїв та етики, чеснотах, які визначають ставлення до них як до лицарського ядра українського народу.

Загалом дослідник попри висвітлення героїчної козацької доби, об'єктивно змальовує, образ козацтва, висловлюючи негативне ставлення до національної самовеличі та приховування огріхів минулого «стали козаки єдиними борцями за православну віру і руську народність» [4, с. 50]. Особливість концепції М. Костомарова в тому, що він знайшов середину між романтичним і реалістичним зображенням, змалювавши козаків, як людей, яким притаманні пристрасті, амбіції, здатність робити

помилки. Автор не применшив їхні заслуги перед українським народом, навпаки, відобразив героїку козащини та її специфічну ідентичність.

Таким чином, дослідивши вплив концепції історії козацтва М. Костомарова на становлення української ідентичності, варто зауважити, що феномен козацтва вже є певного роду українською ідентичністю. Не зважаючи на певне критичне ставлення до героїзації доби, дослідник у своїх численних працях наголошує, що козаки – це вільний дух національної самоідентичності та перший свідомий прояв права на державність.

Література:

1. Буряченко В. Дослідження М. Костомарова з історії взаємин українського козацтва та уряду Речі Посполитої другої половини 1590-х – середини 1620-х рр. URL <http://gj.nmu.org.ua/pdf/2012/1/Burjachenko.pdf>
2. Данильченко О. Рецепція образу козацтва в «Історії Русів» та творчості Миколи Костомарова. *Збірник праць КНУ Т. Шевченка*. URL: <http://philology.knu.ua/files/library/folklore/35/25.pdf>
3. Дорошенко Д. Огляд української історіографії. Київ: Українознавство, 1996. 256 с.
4. Костомаров М. І. Богдан Хмельницький. Історична монографія / Перекл. з рос. Т. С. Завгородньої. Дніпропетровськ: Січ, 2004. 843 с.
5. Костомаров М. І. О причинах и характере унии в Западной России. *Науково-публіцистичні і полемічні писання Костомарова*. Київ: Держвидав, 1928. С. 1–40.

КУЛЬТУРНІ ВЗАЄМВІДНОСИНИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА БОЛГАРІЄЮ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВ

Ігнатів Є. Є.,

магістрант історії України та спеціальних галузей історичної науки

Донецький національний університет імені Василя Стуса

м. Вінниця, Україна

Співробітництво між Україною та Республікою Болгарія в культурно-гуманітарній сфері традиційно є важливою складовою відносин між двома країнами. Пріоритетними напрямками в цій області є проведення спільних культурних заходів; забезпечення участі українських представників у виставках, концертах і фестивалях, що організуються на території Болгарії та України; встановлення і розвиток зв'язків між навчальними закладами двох країн, у тому числі на регіональному рівні; активізація наукового обміну між викладачами та студентами; організація і проведення конференцій та семінарів за участю представників обох країн; підписання нових угод між вузами; проведення заходів з відзначення видатних дат в історії та культурі українського народу; організація заходів, спрямованих на задоволення потреб представників української діаспори в Республіка Болгарія тощо.

Мета цієї наукової розвідки полягає в аналізі сучасного стану україно-болгарського культурного співробітництва, визначенні його перспективних напрямів у подальшій співпраці країн.

Основним напрямком реалізації взаємодії є проведення спільних культурних заходів, спрямованих на підтримку дружніх відносин та поширення інформації щодо України та її історії безпосередньо в Болгарії та опосередковано в інших країнах ПСЄ та ЄС у цілому.

Пріоритетні напрями взаємодії між країнами у галузі освіти були визначені в «Угоді між Урядом України та Урядом Республіки Болгарія про співробітництво в галузі освіти, науки і культури», підписаної 5 жовтня 1992 р., «Угоді про співробітництво між Міністерством освіти України та Міністерством освіти і науки Республіки Болгарія», підписаної 9 грудня 1994 року.

У контексті розвитку договірно-правової бази та з метою активізації двостороннього співробітництва, 7 липня 2015 р. в Києві було підписано Протокол про співробітництво та обмін між Міністерством освіти і науки України та Міністерством освіти і науки Болгарії. Цей інструмент забезпечує щорічний обмін студентами, аспірантами й стажистами для науково-дослідної роботи і навчання в Україні та Болгарії [1].

У 2015 р. реалізувалися двосторонні проекти, налагоджувалося й активізувалося співробітництво між профільними інститутами НАН України та Болгарської академії наук, а також розгалужені партнерські зв'язки між університетами і науковими центрами наших країн. Було підписано угоду про співробітництво між Софійським університетом ім. Св. Климента Охридського та Київським лінгвістичним університетом (вересень 2015 р.).

У контексті виконання домовленостей між Міністерством освіти і науки України та Міністерством освіти і науки Республіка Болгарія в Софійському університеті ім. Св. Климента Охридського функціонує відділення україністики.

Позитивною динамікою відрізняється розвиток культурно-гуманітарних відносин між Україною та Болгарією, що спираються на традиційні культурні зв'язки та присутність у Болгарії української діаспори (1,79 тис. етнічних українців за переписом 2011 р.). Основними осередками української діаспори в Болгарії є великі міста – Софія, Варна,

Бургас, Добрич, Сілістра, Велико-Тирново, Плевен. В Україні проживає одна з найбільших болгарських діаспор за кордоном (204,5 тис. осіб). Найбільше представників болгарської діаспори проживає в Одеській та Запорізькій областях [2, с. 218-227].

Провідними організаціями української діаспори в Болгарії є Болгарсько-українська фундація «Мати-Україна», Болгаро-українське товариство «Чорноморіє», Товариство «Діаспора-Україна», Фундація «Світ для дітей», Товариство «Добруджа-Україна», Товариство «Український дім».

Активною діяльністю та ініціативністю в освітньо-просвітницькій та громадській діяльності відзначається робота Болгаро-української фундації «Мати-Україна». Саме завдяки діяльності цієї організації у столиці Болгарії з 2002 р. працює українська недільна школа. Перше заняття у школі відбулося 14 листопада 2002 р. Її викладачем стала український філолог Антоніна Якімова. Навчальний процес включає мовознавчий, країнознавчий, культурознавчий, інформаційний компоненти. Вікові параметри учнів необмежені: від осіб пенсійного віку до студентів. Заняття відвідували не тільки українці а й болгар, що обумовило спеціальний підхід до викладання української мови – української як іноземної. Базовою методикою навчання була комунікативна методика.

У вересні 2006 р. Українська недільна школа виступила з ініціативою проведення наукової конференції «Драгоманівські студії», присвяченої вшануванню 165-річчю з дня народження М. П. Драгоманова, якого вважають засновником української діаспори в Болгарії. До заходу долучилися фундація «Мати Україна», Посольство України в Болгарії, відділення україністики Софійського університету. Учасники конференції підтримали пропозицію голови оргкомітету А.

Якімової зробити конференцію щорічною і нею розпочинати навчання в Українській недільній школі.

Завдяки зусиллям Посольства України, фінансовій підтримці Міністерства закордонних справ України вийшов збірник матеріалів трьох проведених конференцій «Драгоманівські студії» (2006, 2007, 2008), презентація якого відбулася 21 лютого 2009 р. у рамках відзначення Міжнародного дня рідної мови в приміщенні Посольства України. З 2004 р. Українська недільна школа працює при Генеральному консульстві України у Варні [3].

Одним із потужних осередків розвитку української культури в Болгарії є відділення української філології у Софійському університеті імені Климента Охридського, яке почало свою роботу у 1996 р. під керівництвом професора Івана Стоянова.

Єдиним українським виданням у Болгарії є сайт «Украински вести / Болгарські вісті» (перша назва – «Україна прес»), який з'явився в Інтернеті в червні 1998 р. Він є приватним проектом, хоча і вважається трибуною української діаспори в Болгарії. Головним завданням «Украински вести / Болгарські вісті» є те, щоб українці та болгари більше знали один про одного. Завдяки сайту, поширюються новини, коментарі, інтерв'ю, подаються матеріали з історії України та з історії Болгарії, накопичується база даних про лідерів України та Болгарії, поширюється бізнесова інформація. Також читачі мають змогу ознайомитися з матеріалами, які надсилають українські організації у світі, зокрема, Світовий конгрес Українців та Європейський конгрес українців.

Головним редактором сайту «Украински вести / Болгарські вісті» є Василь Жуківський, який народився на Буковині. В. Жуківський навчався на факультеті журналістики Львівського університету ім. Івана Франка, закінчив журфак Софійського університету ім. Св. Климента Охридського.

В Україні в напрямі кульної співпраці між болгарами та українцями плідно працюють Асоціація болгар України, Асоціація болгарських культурно-просвітницьких товариств України, Громадська організація «Всеукраїнська Асамблея болгар України», а також Київське товариство болгарської культури «Родолюбіє» ім. професора І. А. Стоянова. Одним із потужних осередків поширення болгарської культури в Україні є Болгаро-українська гімназія ім. С. Г. Раковського в м. Болград на Одещині, що веде свою історію з 1858 р. [4, с. 329].

Належну увагу процесу збереження та поширення болгарської мови та культури приділяють і вищі навчальні заклади України. Діють кафедра болгарської філології в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова, Центр болгарської мови і літератури, історії та культури у Київському національному університеті ім. Т. Шевченка, Відділення болгарської мови та літератури у Львівському національному університеті ім. І. Франка.

Фактично з 1989 р. в Одесі виходить болгарський щотижневик «Роден край», в якому висвітлюються актуальні події життя діаспори як регіону, так і України в цілому.

На сьогоднішньому етапі співпраці з Болгарією для України є одним з перспективних та важливих напрямів зовнішньої політики. Зокрема, про це свідчить підписання між урядами країн, під час візиту до Болгарії 26-27 квітня 2018 р. міністра освіти і науки України Л. М. Гриневич «Декларації про забезпечення прав особам, які належать до болгарської національної меншини в Україні вивчати рідну мову та навчатися рідною мовою». Реалізація положень цього документу повинна сприяти поглибленню співпраці у сфері освіти, науки та культури загалом.

Таким чином, між Україною та Болгарією спостерігається розвиток культурних взаємозв'язків як на державному, так і на

громадському рівнях. Їх поживлення, фінансова підтримка з боку державних структур в подальшому може сприяти не лише їх активізації, а й позитивно вплинути на загальний політичний розвиток відносин між країнами.

Література:

1. Протоколу про співробітництво та обмін між Міністерством освіти і науки України та Міністерством освіти і науки Республіки Болгарія на 2015/2016, 2016/2017, 2017/2018 та 2018/2019 навчальні роки. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/MUS25038?an=1>
2. Бірюкова О. Сучасні Балкани: внутрішньополітичні проблеми та зовнішньополітичні перспективи. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. Харків : Видавництво ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології. Вип. 15. 2018.
3. Жуківський В. Українська громада в Болгарії. *Українские Вести*. URL: <http://www.ukrpressbg.com/dia-his-dia060501.html>.
4. Павленко В. В. Болгари в Україні. Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наук. думка, 2003. Т. 1: А–В.

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТЕБЛІШМЕНТ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVIII СТ. vs ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОГО ЦАРАТУ: ПОГЛЯД В.

БРЕХУНЕНКА

Салагуб Л І.,

*аспірантка кафедри історії України та
спеціальних галузей історичної науки*

Донецький національний університет імені Василя Стуса

м. Вінниця, Україна

Політичні перипетії, що відбувалися на теренах Гетьманщини протягом XVIII ст., вирізняються суперечливістю. Вони постали передкульмінаційним етапом її існування як державного утворення, яке не змогло встояти перед форсованим наступом російського царату. Зі здобуттям Україною незалежності в 1991 р. спектр досліджень вітчизняних істориків значно розширився. Серед ключових проблем, що висвітлюють науковці, чільне місце посідає питання становища української старшини в умовах наступу на автономні права Гетьманщини, особливості їх тогочасних світоглядних орієнтирів щодо цієї проблеми. Адже, саме в руках представників української старшини були важелі для того, щоб активно сприяти збереженню залишків автономії на теренах Лівобережної України в протидії з Російською імперією.

Серед сучасних українських істориків одне з чільних місць посідає В. Брехуненко – автор праці «Східна брама Європи. Козацька Україна в середині XVII-XVIII ст.», у якій висвітлено кульмінаційні процеси в історії ранньомодерної України [1]. Вітчизняні історики долучилися до вивчення окремих аспектів його наукового доробку. Серед них є такі як: К. Гіря [2], І. Кривошея [3] А. Ткачук [4]. Разом із тим, розвідок, присвячених системному аналізу його наукового концепту щодо місця української старшини першої половини XVIII ст. у тогочасних політичних реаліях, бракує. Зважаючи на це, метою розвідки є висвітлення поглядів В. Брехуненка щодо становища українського істеблїшменту першої половини XVIII ст. та його світоглядно-політичних орієнтирів.

Джерельну базу роботи становить праця В. Брехуненка «Східна брама Європи. Козацька Україна в середині XVII-XVIII ст.» [1]. Дослідження спирається на описовий, аналітико-синтетичний та історико-генетичний методи.

Аналізуючи особливості ставлення української старшини до політики, що здійснював російський царат на теренах Гетьманщини, В. Брехуненко висвітлює проблему з двох сторін, розглядаючи тогочасні світоглядні концепти української старшини щодо захисту суверенітету Гетьманщини із урахуванням політичних реалій, у яких вони опинилися. У одному випадку він визнає, що події 1708-1709 рр. здійснили психологічний злам у представників української старшини. Їм була притаманна цілковита нездатність відкрито виступити проти форсованого наступу російського царату на автономні права Гетьманщини. Разом із тим, вони чинили спротив діям російських керманічів, використовуючи як легітимні, так і напівлегальні засоби. Не зважаючи на визначення двох різновидів поведінки, В. Брехуненко дійшов висновку, що стратегічно Гетьманщина програвала, адже спротив такого зразку не відбив у Московії прагнень продовжувати запланований наступ [1, с. 354].

Нездатність українських старшин здійснити спротив північному сусідові призводила до роздратування рядового козацтва та духівництва [1, с. 356]. Російський царат здійснював перешкоди щодо проведення реформаційної діяльності на теренах Гетьманщини. Прикладом цього є процес реформування гетьманом П. Полуботком судової системи Гетьманщини. Ефективно реалізувати заплановані прагнення щодо здійснення реформаційних кроків українському гетьманові зашкодила не тільки зовнішньополітична ситуація – прагнення північного сусіда ліквідувати автономні права Гетьманщини, але й внутрішньополітична, атмосфера якої залежала від особистих прагнень та особливостей поведінки представників українського істеблішменту, які були залучені до здійснення реформ на українських теренах. Зважаючи на це, В. Брехуненко акцентує увагу на проведенні судової реформи за часів правління гетьмана П. Полуботком. Той факт, що вона не була остаточно реалізована, він обґрунтовує двома причинами: громіздким судовим

процесом Гетьманщини, що виявив інерційність, яка підсилювалася бездіяльністю І. Чарниша, генерального судді, та тією обставиною, що самого гетьмана П. Полуботка викликали до Петербургу, звідки він не повернувся, і після цього було здійснено погром опозиційно налаштованої української старшини [1, с. 358]. Разом із тим, ідея суверенітету Лівобережної України ще жевріла серед української еліти та козацтва. Розмежування Української держави та Московії у свідомості патріотично налаштованого українства було доволі чітким. В. Брехуненко з цього приводу зазначає: «Як і старшина, прості козаки розводили Українську державу та Московію по різних кутах, вважаючи їх окремими тілами, а гетьмана – самостійним правителем, недвозначно віддаючи перевагу всьому своєму перед московським» [1, с. 358]. Після придушення російським царатом виступу П. Полуботка та представників української старшини старшинський опір наступу на автономні права Гетьманщини значно стих. Відновлення гетьманства у 1727 р. та 1750 р. сприяло підвищенню опозиційного духу [1, с. 359]. Зважаючи на внутрішньо- та зовнішньополітичні обставини, які припадають особливо на першу половину XVIII ст., серед українських можновладців була низка осіб, які з часів правління гетьмана І. Скоропадського зайняли угодницькі позиції щодо Російської імперії для збереження свого привілейованого становища у якості представників українського істеблїшменту. Вони змирилися з перспективою поглинання Московією Лівобережної України. В. Брехуненко акцентує увагу на прізвищах представників старшини, яка була націлена на проблему збереження власних статків. Серед них: Антон Танський, Гнат Галаган, Михайло Милорадович, Андрій та Яків Марковичі [1, с. 362].

Аналізуючи ситуацію, що утворилася в середовищі українського істеблїшменту в першій половині XVIII ст. щодо його здатності чинити опір форсованому наступу, В. Брехуненко дійшов до констатації їхньої

неспроможності чинити опір, керуючись тим, що старшина не змогла зберегти інституту гетьманства: «... Українська верхівка скотилася до того, що втратила можливість розпоряджатися долею гетьманства» [1, с. 363].

Аналізуючи рівень реалізації Російською імперією задумів щодо уніфікації різних сфер життя на українських теренах за російським зразком, В. Брехуненко звертає увагу на те, що далеко не всі наміри російського царату були успішно здійснені. Зокрема, старшина змогла зберегти власну політичну структуру з владною вертикаллю, адміністративно-територіальним поділом, судочинством; українська економіка не була розчинена в економіці Російської імперії [1, с. 365, 366]. Протягом існування Гетьманщини прагнення російських керманічів щодо ліквідації елементів самобутності українського народу повною мірою не справдилися. Свідченням цього є існування дрібного козацького землеволодіння, що було засноване на особистій праці із використанням або не використанням вільнонайманої робочої сили [1, с. 366]. В. Брехуненко також звертає увагу на збереження українськими містами своїх традицій та привілеїв [1, с. 367].

Незважаючи на політичні процеси, що проходили на теренах Лівобережної України, В. Брехуненко стверджує, що Петербург не зруйнував корпоративної цілісності української еліти [1, с. 370]. Українській еліті вдалося відстояти свою ідентичність. В. Брехуненко зазначає, що Гетьманщина не стала частиною ядра імперії. Із цього приводу він пише наступне: «... її продовжували трактувати як приєднану землю, з котрої слід викачати економічні й інтелектуальні соки» [1, с. 372].

Таким чином, В. Брехуненко зацентрував увагу на проблемі світогляду нової української еліти, яка у XVIII ст. опинилася в умовах форсованого наступу російського царату на автономні права

Гетьманщини. Він показав певну біполярність світогляду представників українського істеблїшменту щодо тогочасних політичних реалій. Незважаючи на те, що деякі представники старшини перейшли на проросійські позиції для збереження свого становища в суспільстві та неабияких грошових статків, існували ті, у діях котрих віддзеркалилося негативне ставлення до політики російського царату. Водночас, В. Брехуненко показав, що реалізувати імперські плани щодо Гетьманщини керманічам Російської імперії в повній мірі не вдалося, а місцевий істеблїшмент, переважно, зберіг свою ідентичність.

Література:

1. Брехуненко В. Східна брама Європи. Козацька Україна в середині XVII-XVIII ст. Київ: Темпора, 2014. 504 с.
2. Гіря К. Запорізьке та донське козацтво: історіографія проблеми (XVIII – 40-ві рр. XIX ст.). *Політичний менеджмент*. 2012. № 1-2. С. 244-253.
3. Кривошея І. І. Неурядова старшина гетьманщини XVII – XVIII ст. у сучасній українській історіографії. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. Серія: «Історія та географія». 2015. Вип. 52. С. 81-87.
4. Ткачук А. І. Особливості висвітлення постаті Богдана Хмельницького у сучасній польській та українській історіографії. *Історичний архів. Наукові студії*. 2015. Вип. 14. С. 200-209.

**ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ГЕОРГІЯ ІВАНОВИЧА
ХОДОРОВСЬКОГО – ЛІКАРЯ, ВЧЕНОГО, ПОЛІТИКА,
ДИПЛОМАТА, ГРОМАДСЬКОГО ДІЯЧА**

Шкварчук О. О.,

студентка філологічного факультету

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

В історії України залишили свій слід тисячі видатних особистостей, які жили в різні епохи й уславилися в різних сферах діяльності. Серед них – державні діячі, науковці, інженери, архітектори та художники, вчителі. Пам'ять про них завжди буде увіковічено в історію України.

Особливо нам запам'яталися люди, які зробили все, для того, щоб наша Україна процвітала та ніколи не схиляла свою голову перед іншими державами. Ми повинні пам'ятати цих людей, саме так ми зможемо віддати їм належне за невтомний їх труд та відданість своїй країні й народу.

Хочеться виділити надзвичайно хорошу людину, вченого, політика, дипломата, Надзвичайного і Повноваженого Посла України, видатного громадського діяча, депутата Верховної Ради України І скликання, депутата Чернівецької міської ради 4-х скликань – Георгія Івановича Ходоровського.

Науково-викладацька, громадсько-культурна, дипломатична та політична спадщина Г. І. Ходоровського є значним додатком у розвитку та популяризації вітчизняної фізіологічної науки і разом з тим потребує повного висвітлення в українській історіографії.

Відсутність спеціальних праць, у яких ґрунтовно було б опрацьовано спадщину вченого, посилює актуальність дослідження. Окрім цього, постать Георгія Івановича для України є цікавою і тим, що вчений зробив вагомий внесок в історію незалежної України, утвердження її позитивного іміджу на міжнародній арені.

На основі опрацювання джерел та літератури автор мала на меті розкрити й узагальнити науково-викладацьку, освітню, політичну і громадську діяльність Георгія Івановича Ходоровського, його роль у вивченні фізіологічних особливостей людини. Завдяки використанню різних методів дослідження, як загальнонаукових, так і спеціальних, нам вдалося досягнути поставленої мети. В ході роботи було з'ясовано, що викладацька, громадська та політична спадщина Г. І. Ходоровського видається нам досить значною.

Зусиллями вченого було підготовлено значну кількість наукових кадрів медичної науки, міжнародних відносин, менеджменту та маркетингу, а також розроблено методичні рекомендації по різній тематиці, видані підручники. Все це сприяло підвищенню якості медичних та фізіологічних знань.

Творчий здобуток Г. Ходоровського включає понад 300 друкованих праць з питань біології, медицини, міжнародних відносин, 12 монографій і навчальних посібників українською, російською і англійською мовами, трьох винаходів та понад 20 рацпропозицій, 7 підготовлених кандидатів медичних наук та 14 магістрів з міжнародних відносин.

Вчений зробив помітний внесок в удосконалення навчально-методичної роботи, розвиток науки і підготовку лікарських і науково-педагогічних кадрів. Видані за його співавторством 9 навчальних посібників активно користуються популярністю не тільки в Україні, а й за її межами. Доклав багато зусиль для формування позитивного образу

України як миролюбної, без'ядерної і позаблокової держави. Налагодив першочергову договірно-правову базу, двосторонні економічні, торговельні та культурні зв'язки між Україною та Індією. Крім того Георгій Іванович має 3 патенти на винаходи.

Актуальність теми полягає в тому, що об'ємність доробку Ходоровського і досі малознаного у широких наукових колах, потребує детального дослідження, вивчення та ознайомлення молодого покоління з його науковою спадщиною, яка є гідною великої і нелегкої історії вченого. Вивчення персоналій необхідне для популяризації досягнень видатних особистостей, які зробили вагомий внесок у суспільно-політичному, економічному та науковому розвитку країни.

Мета дослідження. Мета нашої роботи полягає в тому, щоб висвітлити надзвичайно великий внесок вченого, дипломата і громадсько-політичного діяча в українське суспільне життя другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

Перед нами поставлені такі **завдання**:

- визначити й обґрунтувати головні етапи життєвого шляху Г. І. Ходоровського та становлення його як особистості;
- узагальнити й увести у науковий обіг нові та маловідомі факти біографії вченого;
- висвітлити наукову, політичну, громадську та дипломатичну діяльність науковця.

Об'єктом дослідження виступає опрацювання різних джерел щодо життєвого шляху, громадсько-політичної та викладацької діяльності Г. І. Ходоровського.

Предмет дослідження становить життєвий шлях Г. І. Ходоровського, його викладацька, а також наукова та політично-громадська діяльність.

Хронологічні рамки дослідження обумовлені тематичною спрямованістю з 28 серпня 1939 р. по 2013 р., тобто період життя і діяльності Георгія Івановича Ходоровського.

Методи дослідження, якими керувався автор у дослідженні теми послуговували принципу історизму й об'єктивності з урахуванням конкретно-історичних чинників, які зумовили формування і становлення Г. І. Ходоровського як лікаря, науковця, політика та дипломата. У роботі були використані загальнонаукові і конкретно-історичні методи дослідження, зокрема проблемно-хронологічний, конкретно пошуковий, історико-структурний. Архівні матеріали, які автор мав можливість використати, це особова справа Г. І. Ходоровського, яка зберігається в архіві Чернівецького державного медичного університету та оригінали робіт Г. І. Ходоровського на здобуття вчених ступенів кандидата, професора та доктора медичних наук, що зберігаються у архіві БДМУ, друга категорія джерел складається зі спогадів, подяк, привітань про Г. І. Ходоровського його колег, студентів, друзів, співробітників та знайомих, таких як: В. П. Пішак, В. І. Ясінський, М. В. Павлюк, І. П. Катеренчук, Н. В. Карвацька та багато інших.

Наукова новизна. В даній роботі вперше виконане комплексне дослідження недостатньо висвітленої до цього часу проблеми. У процесі вивчення теми було отримано та введено в науковий обіг значну кількість фактичного матеріалу, а також архівних джерел і систематизовано творчу спадщину вченого.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що подані у роботі матеріали дозволять знайти потрібну інформацію про вченого і його доробок, що значно полегшить роботу шукача, краєзнавця та всіх, хто цікавиться розвитком фізіологічної науки в Україні ХХ – початку ХХІ ст. Зібраний фактичний матеріал, висновки можуть стати

підґрунтям для подальших досліджень у цій царині, підготовки узагальнюючих праць з історії розвитку фізіологічної науки загалом.

Наступний вид джерел представлений працями вченого. Це його монографії, підручники, статті, науково-популярні праці, навчальні посібники для вищих навчальних закладів.

До джерел відносимо також статті Г. Ходоровського друкованих у газетах та журналах. Георгій Іванович написав більше 300 різних публікацій по фізіології, менеджменту та маркетингу. Аналіз статей періодики дозволяє глибше ознайомитись із творчою лабораторією вченого, довідатись про нього як про людину і громадянина.

Історіографію з проблеми можна поділити на 3 групи. Перша група являє собою матеріали і відомості про життя і творчість вченого, видання яких присвячене його ювілеям,. Друга група – це творча спадщина, третя група – оцінка результатів діяльності вченого у різного роду виданнях.

Народився Георгій Іванович Ходоровський 28 серпня 1938 р. у с. Товтри, Заставнівського району, Чернівецької області, в простій незаможній селянській родині, навчався в Заставнівській середній школі.

Після закінчення Заставнівської середньої школи Георгій Іванович вступає до Чернівецького медичного інституту, який з відзнакою закінчує в 1961 році і зразу ж вступає в аспірантуру на кафедру нормальної фізіології, виконує й успішно захищає кандидатську дисертацію і працює спочатку асистентом, потім доцентом рідної кафедри [1-2].

А далі настають найбільш цікаві роки наукової, громадської та політичної діяльності Георгія Івановича.

Для початку МОЗ СРСР пропонує йому протягом року удосконалити знання англійської мови при ВНЗ м. Москви. Після закінчення цих курсів він направляється на чотири роки в Замбійський університет

для викладання фізіології його студентам. Одночасно Георгій Іванович обіймає цілий ряд адміністративних та громадських посад – голова профкому посольства СРСР, керівник експедиції ВООЗ, член редколегії журналу ЮНЕСКО «Здоров'я», вивчає особливості зобної ендемії, що лягло в основу йодної профілактики зобу в Замбії [3].

Після повернення до Alma Mater поряд з роботою на кафедрі працює проректором з наукової роботи, завідувачем кафедри з 1980 по 1987 рр. та з 2001 по 2005 рр.

З 1987 по 1989 рр. Георгій Іванович працював радником ректора Кабульського медичного інституту та міністра охорони здоров'я Афганістану, працював у торгпредстві Посольства СРСР в Афганістані [4].

Тривалий час Г. І. Ходоровський працював на високих державних та дипломатичних посадах і зробив значний внесок у розбудову незалежної України. З 1990 по 1994 рік він був депутатом Верховної Ради України, де очолював Постійну комісію «У справах жінок, охорони здоров'я, материнства, дитинства і сім'ї» [5].

У 1992 році Георгій Іванович переведений до Міністерства закордонних справ України на посаду Посла з особливих доручень, а з 1993 по 1998 рр. – Надзвичайний і Повноважний Посол України в Індії. За сумлінну працю на цих посадах Указом Президента України йому присвоєно вищий в дипломатії пожиттєвий ранг – Надзвичайний і Повноважний Посол України. В Індії Ходоровський відзначений «Премією Індіри Ганді» та відзнакою «За зміцнення миру і дружби народів» Індо-Європейською асоціацією (Республіка Індія) [6].

Георгій Іванович має великий досвід педагогічної та наукової роботи, зробив великий внесок в удосконалення навчально-методичної роботи, розвиток науки і підготовку лікарських та науково-педагогічних кадрів, підготував 7 кандидатів медичних наук [7] Він є співавтором 9

навчальних посібників, які користуються популярністю як серед студентів, так і серед педагогів України та за її межами. Наукові надбання Г. І. Ходоровського висвітлені в кандидатській та докторській дисертаціях, двох монографіях та понад 300 опублікованих працях. Має три патенти на винаходи, у тому числі виданий «Роспатентом». Серед них «Рефлексометр Ходоровського», який використовується в медицині й фізіології спорту, інгалятор-тренажер «Ендогенік-01», визнаний і сертифікований МОЗ України як пристрій медичного призначення [8].

Георгій Іванович є членом спеціалізованої вченої ради Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова, що вкотре підтверджує його авторитет знаного науковця.

У 2000 році нагороджений дипломом та пам'ятною медаллю «За заслуги в розбудові економіки України та вагомий внесок у створенні гідного міжнародного іміджу нашої Держави», його ім'я занесене до «Золотої книги ділової еліти України» і до Української дипломатичної енциклопедії, у 2007 році нагороджений Почесною грамотою Кабінету Міністрів України та Золотим орденом «Свобода і честь» всеукраїнського козацького війська.

Окрім науково-педагогічної діяльності в БДМУ Георгій Іванович є професором кафедри міжнародних відносин факультету історії, політології та міжнародних відносин ЧНУ ім. Ю. Федьковича, де читає предмети: «Історію дипломатії», «Дипломатична і консульська служба» та спецкурс – дипломатичний етикет і церемоніал. Протягом п'яти років роботи на цій посаді Г. І. Ходоровський підготував 14 магістрів з міжнародних відносин, деякі з них працюють в дипломатичних установах України та послами України в зарубіжних державах.

Титанічна праця принесла Георгію Івановичу велике визнання та шану в університеті, місті, області, у країні, за кордоном. Про нього можна сказати: «Він зробив себе сам». Висока працездатність, внутрішня

самодисципліна, наполегливість і безумовна талановитість дозволили йому досягти всього того, чого він досяг.

Література:

1. Березка Г. Д. Література рідного краю. – Чернівці, 1993 р.
2. Бугайчук М. А., Дуб Р. Й. Література Буковини. – Чернівці, 1997 р.
3. Ходоровський Г. І. Червона калина. – Чернівці, 1998 р.
4. «Політика і час», журнал Міністерства МЗС, с. 32, 1998 р.
5. «Політика і час», журнал Міністерства МЗС, с. 15-16, 1997 р.
6. «Голос краю» газета № 35 за 24 серпня 2004 р.
7. «Голос краю» газета № 7 за 14 лютого 2003 р.
8. «Буковина» газета № 81 за 8 жовтня 1999 р.

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

ВІДТВОРЕННЯ ЛЮДСЬКОЇ ПСИХОЛОГІЇ У ТВОРАХ М. КОЦЮБИНСЬКОГО

Бойчук Н. В.,

магістрантка кафедри української і зарубіжної літератури

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

м. Мелітополь, Україна

Сьогодні в українському літературознавстві твори М. Коцюбинського мають невмируще суспільне і естетичне значення. У своїх новелах, повістях, статтях письменник виступає як пристрасний викривач царського самодержавства, капіталістичного ладу, церкви і релігії, лібералізму. В протигагу темному паразитарному життю панівної верхівки він змальовує світлі образи трудівників, які свідчать про багату душу, високу мораль народу. М. Коцюбинський створив справжні шедеври, що піднесли українську прозу на вищий ідейно-художній рівень. З його ім'ям зв'язані поворотні моменти в історичному розвитку нашої літератури [1, с. 19].

Художню творчість М. Коцюбинського досліджувало багато критиків, літературознавців, серед яких слід виокремити дослідження Бондаренка Ю., Бугая С., Головченка Н., Гулакової С., Дем'яненка Л., Єфремова А., Жили С., Ковальчука О., Коляденка О., Логвиненка О., Луц Н., Михиди С., Міщенко Д., Погрібної Л., Поліщука Я., Янковича О., Яценка Т. та ін.

Відтворенню найскладніших моментів людської психології, найбільш прихованих порухів душі М. Коцюбинський підпорядкував

звичайні порівняння, поетичні антитези, метафори, зорові та слухові образи й малюнки, ритмічну, мелодійну, емоційно наснажену фразу, уривчастий діалог, пейзаж, витончену композицію, форму розповіді [2, с. 127].

В етюді «Цвіт яблуні» М. Коцюбинський розкриває складну гаму переживань, думок письменника, в якого вмирає єдина дитина. Навіть безнадійно хвора улюблена дитина, а потім смерть її не в силі виключити письменника з життя, зупинити спостереження за всім тим, що оточує його. Дочка існує для нього тільки жива? «Я дивлюсь на це воскове тіло, і дивний настрій обхоплює мене. Я почуваю, що воно мені чуже, що воно не має жодного зв'язку з моїм живим організмом, в якому тече тепла кров, що я кохаю не те, що я сумую не за ним, а за чимсь другим, живим, що лишилось у моїй пам'яті, відбилось там золотим промінням...» [4, с. 11]. Образ яблуневого цвіту – образ ніжності і краси природи – входить глибоко в почуття митця разом з особистим горем.

Улітку 1904 року Коцюбинський поїхав до Криму, де зібрав матеріал, на основі якого написав оповідання «У грішний світ» і «Під мінаретами». В одному з його автобіографічних листів читаємо: «Я дуже цікавився життям ченців як белетрист, звичайно, а не ям людина богомільна, і, виїздячи позаторік я жінкою до Криму, мав намір залишитися на довгий час у гірському монастирі Кузьми. Життя в монастирі Кузьми-Дем'яна, яке відтворене в новелі «У грішний світ», викликає в читача огиду. Письменник показує, що і тут, в «святomu місці», є такі, що панують, верховодять, а більшість терпить важкий визиск, нелюдське ставлення, приниження. В монастирі сварки, плітки. Навіть мовчазна, спокійна Юстина, і та має ворогів [5, с. 33].

Коцюбинський створює образ егоїстичної, деспотичної, людиноненависної ігумені, яка живе в розкошах, а своїх підданих морить голодом. Ненажерлива ігуменя виганяє з монастиря «у грішний світ»

Юстину, Варвару, Марту за те, що вони їли малину, збираючи її. Юстина, покинувши монастир, почувала себе пригніченою. Вона не могла раптом порвати з тим середовищем, з яким не зжилася. Зате «Варвара ступала тверді уперто, мов рвала пута. Зсунула брови, стисла уста і ціпком стукала в землю. Ні разу не стала, не озирнулася. Вся постать стояла далі від раю, ближче до грішного світу». Чим далі віддалялись сестрички від монастирі тим більше збуджувались в їх серцях людські, здорові почуття, занедбані «в раю». Вони ставали життєрадісними, сповнялись ні рою в те, що «у грішному світі» знайду я своє щастя.

У 1900-х роках М. Коцюбинський бере особливо активну участь в громадському житті. З 1902 по 1904 р. він був членом Чернігівської губернської ученої архівної комісії. Він намагався наблизити роботу комісії до потреб життя, спрямовувати її дії на прогресивні, демократичні позиції. Разом з іншими членами цієї комісії Коцюбинський складає «Програму для збирання відомостей археологічних, історичних та етнографічних по Чернігівській губернії», вступні зауваження в якій та два розділи про народну словесність і про бандуристів (кобзарів), лірників належить йому. У цей же час письменник збирає матеріали про Г. Успенського, їде в Полтаву як делегат від чернігівської громадськості на відкриті пам'ятника І. Котляревському [6].

Активне листування, статті, громадське діяльність Коцюбинського в 900-х роках дають широке уявлення про еволюцію його літературно-естетичних і суспільно-політичний поглядів. Особливу увагу звертає на себе лист М. Коцюбинського і М. Чернявського до українських письменників (початок 1903 р.), написаний з приводу організації альманаху «З потоку життя». «За сто літ існування новіша література наша (з причин, вияснення яких належить до історії) жила переважно селом, сільським побутом, етнографією, говорилося в листі-заклику. – Селянин, обставини його життя, його нескладна здебільшого психологія –

от майже і все, над чи працювала фантазія, з чим оперував досі талант українського письменника» [7, с. 28]. Автори листа вважали, що цим обмежуватись не можна, і закликали українських письменників піднести рідну літературу до вищого рівня, наблизити її до вимог часу: «...Читач має прав сподіватися й од рідної літератури ширшого поля обсервації, вірного малюнку різних сторін життя усіх, а не одної якої верстви су спільності, бажав би зустрітись в творах його письменства нашого з обробкою тем філософічних, соціальних, психологічних, історичних і інших» [3, с. 23].

М. Коцюбинський закликав своїх колег по перу творити велику літературу, домогтися широкого охоплення подій і явищ суспільного життя, надати їй глибокого громадського звучання, вивести її на нові шляхи з тим, щоб якомога повніше задовольнити естетичні смаки і потреби читача. У роки першої російської революції Коцюбинський стояв на позиціях відданого інтересам народу письменника-борця. Він уважно слідкував за ходом подій, давав їм вірну оцінку, брав активну участь в громадсько-політичному житті, викривав облудну політику царизму, стверджував необхідність революції, покладав на неї великі надії [9, с. 240].

М. Коцюбинський був великим оптимістом, ніколи не втрачав віри в людей, у перемогу добра над злом, світла над темрявою. Все своє свідоме життя він протестував проти всякої кривди, гніту і несправедливості, гаряче закликав до боротьби за краще майбутнє, непримиренно ставився до реакційних сил [8, с. 29].

З огляду на сказане, можна стверджувати, що М. Коцюбинський у ранніх оповіданнях формування характерів, поведінку людей обумовлює певними життєвими обставинами, боляче реагує на тяжку долю селян, намагається вказати засоби до поліпшення їх становища, дає правдиві соціально-побутові малюнки дійсності. Однак в ідейно-художньому

відношенні ці твори слабкі. Чи не найбільшою вадою їх є неприхована тенденційність з позицій народництва, оголений дидактизм, відсутність в них справжніх людських характерів.

Література:

1. Єфремов С. Коцюбинський: критично-біографічний нарис з додатком автобіографії Коцюбинського. – К.: Слово, 1922. 173 с.
2. Калениченко Н. Михайло Коцюбинський: нарис життя і творчості. К.: Дніпро, 1984. 189 с.
3. Листи до М. Коцюбинського. Т. 3: Карманський-Мочульський / авт. проекту видання Ю. Р. Коцюбинський; упор. та коментарі В. Мазного; відпов. ред. тому М. Коцюбинська; Чернігівський літ.-меморіал. музей-заповідник ім. М. М. Коцюбинського; Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Ніжин: Аспект, 2002. 480 с.
4. Могилянський М. М. Коцюбинський: (до біографії письменника). Чернігів: Десенські Хвилі, 1919. 16 с.
5. Скачков А. Стилїстика портрету в текстах М. Коцюбинського // Вивчаємо українську мову та літературу. 2008. Квітень (№ 11). С. 33–38.
6. Шарова Т. М., Шаров С. В. Досвід професійної підготовки студентів кафедрою української і зарубіжної літератури у галузі освіти та філології // Українська література в загальноєвропейському контексті: зб. наук. пр. (2). 2019. С. 255–261.
7. Шарова Т. М. Літературний процес 20-х років ХХ століття і механізми формування політичного дискурсу. European 164 Applied Sciences. ORT Publishing. Stuttgart. 2018. № 2. С. 28–30.
8. Янкович О. Психологія літературного героя у контексті психології особистості: урок-компаративне дослідження за творами К. Гамсуна та М. Коцюбинського // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. 2009. № 3. С. 29–34.

9. Sharova T., Posadna T. Самобутність та оригінальність української прози 20-30-х років XX ст. // Scientific Proceedings of Ostroh Academy National University. Philology Series. 2018. Т. 2. № 69. С. 239–242.

МІЖМИСТЕЦЬКА ВЗІСМОДІЯ У ПРОЗОВОМУ ТВОРІ Т. ШЕВЧЕНКА «МУЗИКАНТ»

Григор'єва В. В.,

*магістрантка кафедри української та зарубіжної
літератури і порівняльного літературознавства
Бердянський державний педагогічний університет
м. Бердянськ, Україна*

Спадщина Т. Шевченка, а саме його прозові твори про мистецтво, є поза сумнівом джерелом відомостей про музику. Таким найяскравішим джерелом відомостей про музичне життя Російської імперії середини XIX століття є повість «Музикант».

Розповіді про музику і музикантів дають можливість, хоч і фрагментарно, відновити картину побутування творів європейських композиторів у культурі того часу, зокрема шляхи їх поширення, особливості виконання й ставлення до них публіки.

Шевченко, маючи тонкий музичний смак, бездоганно образно-музичну пам'ять, особливо захоплювався імпровізаціями на теми українських пісень. Своєю афективною реакцією на музику, яка породжувала в його уяві численні візуальні образи, він часто наділяв персонажів повістей, розкриваючи таким чином психологічні особливості власної натури. Наприклад, репетиції кріпосного оркестру, їх сприйняття героїнею це сприйняття музики самим Шевченком: «Моему больному

воображенню представлявся какой-то чудный мир, особенно, когда весь оркестр, как лес или море вдали, шумит, и из этого неопределенного ропота выходит какойнибудь инструмент, скрипка или флейта. О!.. Звуки эти мне казались чистейшею, отраднейшею молитвою, выходящей из глубины страдающей души». Лише образотворче мистецтво Шевченко наділяв такими ж високими епітетами, як музику: «тайна сочетания звуков... божественная гармония!»; «Виолончель с фортепиано это такая божественная гармония, что вечно бы слушал ее и не наслушался» (повість «Музикант») [3].

З музичних інструментів особливо любив Тарас Григорович віолончель. Тембр цього інструмента за своєю теплотою й виразністю наближається до звучання людського голосу. Як проникливо писав Т. Г. Шевченко саме про віолончель у повісті «Музикант»: «Я вам, кажется, не писал еще о виолончели? Чудный, дивный инструмент!.. Боже мой, что за игрушка! Только одна душа человека может так плакать и радоваться, как поет и плачет дивный инструмент... И если б я был два раза раб, то за этот инструмент продал бы себя в третий раз» [1].

Улюбленим композитором поета був Ф. Шопен, захоплення музикою якого було не випадковим. Вона приваблювала щирістю ліричного висловлення, яскравою мелодійністю польської народної інтонації та щемливою тугою за батьківщиною. Зворушливо Т. Г. Шевченко пише про мазурки Ф. Шопена в повісті «Музикант»: «Не отнимая от струн, он заиграл одну из задушевних мазурок вдохновенного Шопена. Кончивши мазурку, он едва внятно проговорил: «Вот у нас свой бал». Проиграл он еще несколько музурок Шопена, одну другой лучше, одну другой задушевнее. К концу последней мазурки я заметил сквозь виноградные листья безмолвные лица многочисленных слушателей – то были горничные, лакеи которые пришли послушать» [3].

Образ митця-універсаліста проглядає крізь особливе ставлення Шевченка до українського народного мелосу й до професійної музики – моцартівські сонати, «Реквієм», «Дон Жуан» чи «Норма» Белліні, опери Доніцетті й «Пророк», «Гугеноти» Мейсєрбера, Веберові «Преціоза», «Вільний стрілець» та Бєтховєнові квінтети й сонати, «Буря» Мендельсона, «Фєнєлла» Обєра, «Вільгєльм Тєль» Россіні, ораторії Гайдна, серєнади Шубєрта й Шопєна, твори Ліста, Бєртнянського, Дєргомєжського й Глинки лишє частина музикальних знань Шевченка. Т. Шевчєнко дєбрє орієнтувавсє в класичній музиці, дєскєнало знєв сучаснє музичнє мистєцтво, тонко відчувєв його єстетичну вєртєсть, фєхово орієнтувавсє у викєнавській мєєстерності співаків та інструменталістів. Поєт викєрєстовуєв таку музичну термінологію, яка свідчить про глибоку обізнаність з музикою (тєма, вєрїєції, соната, кєватина, дует, квінтєт, увєртюра, ораторія, серєнада, лад), сам грав на кобзі та бєндурі й дєжє любив задушевний м'єкий тємбр вієлончєлі. І хочє Шевчєнко, судєчи з повієсті «Музикєнт», дєбрє знєв музичний побут Пєтєрбурга, висловив цїкаві зауважєннє про концерти А. Ф. Сєрєє і А. В'єтєна, які гаєтролюєвали в Пєтєрбурзі у 1860 р. Про кєвєртєтні ансамблї з колишніх кріпаків, про композиторів і викєнавців, його сприйняття музики, розуміннє фєктури музичних творів нє було сприйняттям амєтєра-відвідувєчє концертних залів – вїн, музикальний від природи, засвідчив профєсійнє розуміннє цього виду мистєцтва й нєзагал мєв висєку музичну культуру. Причєму як синєстетик сприймєв музику та живєпис поєднуєваними іпєстєєями єдиноєго «бєжєствєнного ієкусствє»: панєрамний краєвид і Гайдн були єдиним цїлим, а чудєвий нічний пєйзаж, «восхитєтєльнєє, слєдкє успокоитєльнєє дєкорєєция» волзьких бєрєгів, цє була «зримєє нємєєє гармонєєє», котру супровєджуєвали «плєнитєльнєєє» звуки скрипки (Щодєнник, 27 сєрпнєє 1857); дєє порівнєєннєє, Моцєрты і Бєтховєна вїн нєєивєєв «пєдєставитєльєми слєшимєєє гармонєєє» [1].

Спостереження над музичними шедеврами композиторів Дж. Россіні, В. Белліні, Ф. Шуберт, Ф. Мендельсон, К. Вебер, Дж. Верді, Ф. Ліст та ін. поет записував у щоденнику. Вони свідчать про тонкий художній смак і надзвичайно чутливу душу Т. Шевченка. Відомі його вислови: «Божественний Гайдн!», «Великий Бетховен», «Моцарт – чарівник», а прослухавши оперу М. Глінки «Іван Сусанін», промовляє: «Геніальний твір! Безсмертний Глінка!». І це тоді, коли офіційна думка столичної аристократії охрестила музику опери «кучерською» [4, с. 182].

Цікавим є факт, що викладений у повісті «Музикант», про кріпосних музикантів поміщика Г. Тарновського, які живуть у його знаменитому маєтку Качанівка. Качанівка увійшла в історію музики, насамперед тому, що влітку 1838 року М. Глінка писав там оперу «Руслан і Людмила». Тоді ж у Качанівці гостювали В. Штернберг, Н. Маркович, В. Забелла, С. Гулак-Артемівський. Маєток Г. Тарновського М. Глінка докладно описав у своїх «Записках»: «Подъезжали к поместью с нескольких сторон стройными аллеями из пирамидальных тополей; дом большой, каменный; огромный, прелестно раскинувшийся сад с прудами и вековыми кленами, дубами и липами величественно ласкал зрение ... Был у владельца и оркестр, и недурной оркестр [2]. Про оркестр Г. Тарновського говорить і головний герой повісті «Музикант»: «Кроме разных улучшений по имению, от которых мужички запищали, он завёл себя оркестр (это прекрасно), сначала наёмный, а потом и крепостной. Выстроил великолепный театр. Выписал артистов. И завёл театральную школу [3]. Однак Г. Тарновський (так само, як і М. Глінка) – поміщик-кріпосник і поводить відповідно до традицій свого часу. Про це теж говорить Музикант: «...Если бы я имел великое искусство писать! Я написал бы огромную книгу о гнусностях, совершающихся в с. Качановке» [3].

У повісті «Музикант», як вже зазначалось, неодноразово йдеться про музичні твори. Більшість із них широко відомі. Однак згадуються й композиції, про які відомо дуже мало та й самі відомості про них неповні або суперечливі. Один із таких музичних творів – «Преціоза» К. М. Вебера. У повісті «Музикант» її згадано у розповіді про концерт у маєтку одного «из потомков славного прилуцкого полковника» [3]. У концерті виконувалася музика Ф. Мендельсона й К. М. Вебера, після концерту – Ф. Шопена й В. Белліні. Усі – композитори-романтики, усі – сучасники Т. Шевченка та його героя.

У повісті «Музикант» Т. Шевченка «Преціоза» згадується двічі як важлива інформація про музичну культуру XIX ст.: у репертуарі театрів і оркестрів, зокрема й кріпацьких, вміщено сучасну для своєї епохи музику; романтичну оперу, зокрема твори К. Вебера, які високо оцінювали публіка і критика, і не тільки в столицях, а й у провінції. Популярність твору тривала понад тридцять років.

Отже, романтична мемуаристична повість «Музикант» Т. Шевченка є важливим джерелом відомостей про музичне життя свого часу, вона містить багато музичної термінології та детальний аналіз музичних творів, але, як і вся спадщина Шевченка потребує нового прочитання й осмислення, зокрема і як музично-історичне джерело.

Література:

1. Генералюк Л. Універсалізм Шевченка : взаємодія літератури і мистецтва / Л. Генералюк. – К. : Наукова думка, 2008. – 544 с.
2. Глінка М. И. Записки / М. Глінка ; подгот. А. С. Розанов. – М. : Музыка, 1988. – С. 81.
3. Шевченко Т. Г. Музикант // Шевченко Т. Твори : в 3 т. – Т. 2 : Повісті / Тарас Шевченко. – К. : Держлітвидав УРСР, 1961. – С. 159.

4. Якуб'як В. Музикальність Шевченка // Тези доповідей VI звітної наукової конференції інституту: Секція історичних, філологічних наук і музикознавства. 29 – 30 вересня 1964 р. – Дрогобич, 1964. – С. 180-182.

ДУХОВНИЙ СВІТ ЛЮДИНИ В НОВЕЛІСТИЧНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДРАМАХ В. ВИННИЧЕНКА

Тіссен Д. А.,

магістрантка кафедри української і зарубіжної літератури

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

м. Мелітополь, Україна

Двадцять століття почалося під знаком осмислення життя. На другий план відійшли яскрава й соковита характерність, притаманна критичному реалізмові, відображення побуту, звичаїв, типової соціальної психології (в українській драматургії репрезентовано творчість І. Франка, І. Карпенка-Карого, М. Старицького, М. Кропивницького) [8]. Сучасні дослідники акцентують увагу на тому, що «В історії української літератури кінця 20-30 – х рр. ХХ ст. письменники почали уважніше ставитися до відбору конкретних життєвих фактів, відмовлятися від тематичної розпорощеності, не брати за зразок чужі твори [11, с. 239]. Як слушно зауважував В. Атаманчук, «повстав новий герой: думка – людська думка, в її стражданнях, радощах і боротьбі, – ось хто істинний герой сучасного життя, а отже, ось кому і першість у драмі» [1, с. 12]. В. Винниченко у художніх творах почав досліджувати духовний світ людини ХХ століття. У текстах письменника відчувається насичення психологізмом, біллю та переживаннями.

Художню творчість В. Винниченка досліджувало багато критиків, літературознавців, серед яких слід виокремити дослідження Атаманчука В., Базилевського В., Барабана Л., Барана Г., Баранько Ю., Блохіної Н., Білоуса В., Брайко О., Горбаня А., Гриценка В., Гурка С., Костюка Г., Леоненка Р., Мельниченка Т., Погорілого С., Черняка С. та ін.

У В. Винниченка є чимало п'єс, де виведено образи людей, готових офірувати собою заради загального блага, які підпорядковували своє життя боротьбі за щастя загальне, вселюдське, неї дбаючи за себе, свідомо зрікаючись щастя особистого. Здавалося б, висока мета, що наповнює життя цих героїв, повинна очищати їх від скверни егоїзму, освітлювати теплом альтруїстичного служіння людям [9]. Насправді ж вони переважно борсаються в тенетах суперечностей, неузгоджених потягів і вчинків, стаючи нерідко жорстокими, раціоналістично-холодними катами для самих себе, своїх ближніх, а потім і дальніх. «Дизгармонія», «Базар», «Великий Молох», «Дочка жандарма», «Пригвожені» – п'єси, де конфлікті людини із собою породжений саме згубним для живої душі пресом абстрактної, нежиттєвої, а через це – руйнівної.

У п'єсі В. Винниченка «Гріх» ідея служіння загальному благу людства ще не піддається письменником засудженню; тут розкривається лише певна етична ситуація, породжена смертельним протистоянням ворогуючих суспільних сил. Герої твору – революціонери, гурток молодих однодумців, яким протистоїть ворожа сила – жандарми, влада, охоронці старих основ [3, с. 112].

Особливо складна і гостра психологічна ситуація виникає у драмі на дві дії «Дочка жандарма». У сутичці батько-жандарм стріляє і тяжко ранив дочку-революціонерку. Перед страйкуючими робітниками постає дилема: відправити паровоз у губернське місто і привезти звідти хірурга для врятування Олі, або вирватись на цьому самому паровозі на сусідню,

також страйкуючу станцію Горохове, на якій, проте, нема, і привезти підкріплення для робітників [5, с. 9].

Концентрація подій і екстремальних ситуацій у п'єсі «Дочка жандарма» така висока, що іноді втрачається відчуття реальності і весь твір набуває характеру притчі. Логіка Корольчука, виправдана з точки зору страйкуючих, нагадує логіку Івана Чоботаря з п'єси «Гріх», вона така ж моторошна і нелюдська.

Ще одне, досить несподіване й нетрадиційне розвінчання умоглядних інтелігентських підходів до життя маємо в п'єсі «Молода кров». Тут дія перенесена з міських квартир й установ на село, в багато раз описаний попередниками Винниченка панський маєток [4, с. 5]. Якщо у п'єсі «Молода кров» тема крові, спадковості згадується лише стосовно наївних теорій Макара Макаровича і не посідає якогось реального вагомого місця в ситуаціях твору, то в п'єсі «Пригвожені» на неї спирається вся драматична колізія.

П'єса «Пригвожені», як і більшість творів Винниченка, мала свою театральну історію, йшла в Москві і Петербурзі у відомих театрах в Саратові (театр ім. О. Островського), в Харкові (театр ім. М. Синельникова), в Києві, (теж театр М. Синельникова), в Самарі (театр В. Лебедева), в Тбілісі (театр Гітаєвої) та інших містах, йшла драма і на сцені Київського драматичного театру ім. І. Франка (1921).

Негативне ставлення ряду героїв В. Винниченка до філософії досить характерне й типове. Саме це відзначала Н. Шкляєва. «Насамперед, відношення до філософії було таке ж малокультурне, як і до інших духовних цінностей... Виключне, деспотичне панування утилітарних морального критерій, таке ж виняткове, пригноблює панування народолобства й пролетаролобства, схиляння перед «народом його користю й інтересами, духовне гноблення політичним деспотизмом –

все це вело до того, що рівень філософської культури виявився у нас дуже низьким» [10, с. 28].

У п'єсах В. Винниченка серед героїв-революціонерів немає жодного, який займався б серйозною фаховою роботою. Навіть ті, хто має фах, наприклад лікар Зінько, не хочуть працювати. В цьому плані всі вони нагадують декласований елемент, який невідомо чим і як живе поза підпільною діяльністю. Серед усіх українських письменників початку ХХ ст. якнайкраще показав це В. Винниченко.

Особливе місце серед драматичних творів В. Винниченка належить драмі на чотири дії «Чорна Патера і Білий Медвідь» – творіві, в якому порушуються проблеми мистецтва в його співвідношенні з життям. Гостросюжетна п'єса мала значну сценічну історію і сьогодні успішно відроджується в театрі. Герої твору – художник Корній Каневич (Білий Медвідь), його невелика родина: дружина Рита – Чорна Пантера, мати, син-немовля і богемне їх оточення [2, с. 28].

Драматична творчість В. Винниченка величезна, невичерпна, вона потребує подальших ґрунтовних і всебічних літературно-критичних студій. У короткому нарисі ми спробували лише визначитися в її напрямках і зупинилися на п'єсах, найбільш відомих і ще недавня нищівно критикованих [6, с. 10].

Про В. Винниченка Черняк С. говорить, зокрема, так: «П'єси Винниченка – це передусім драми соціальні» [7, с. 56]. Правда, у творчості Винниченка проходила полоса, коли він дуже бурхливо віддався розв'язанню проблеми відносин двох полів, ця полоса захопила і його драматичну творчість, але не вона характеризуватиме творчість Винниченка. Ця полоса його творчості прогомонила як данина часові, а може і молодому вікові та бурхливому темпераментові автора, але вона, голосно прогомонівши, ущухла, і величні та глибокі проблеми соціальні заступили в творах В. Винниченка картини титанічної соціальної

боротьби заступили драму бунту індивідуального проти моральної пошлості.

Уміючи показувати всю розмаїтість, усі відтінки людських стосунків, поглядів, почуттів, він з кров'ю й болем, продираючись крізь найхімерніші парадокси суспільного й індивідуального життя, добуває одному-єдину правду – правду гуманістичну, оперту на Одвічні закони людської – християнської – моралі. Помиляючись і страждаючи, часто всупереч власному бажанню і логічно вибудованим переконанням, прихопить його герої до цієї єдиної правди, нерідко гинучи момент прозріння. Отже, мова може йти не про рівноцінні, а про різноцінні правди. Складність пошуку людиною істини постійно цікавила В. Винниченка.

Література:

1. Атаманчук В. Трагедія особистості: п'єса В. Винниченка Між двох сил [Текст] // Українська література в загальноосвітній школі. 2005. № 6. С. 8–12.
2. Винниченко В. Вибране / Упоряд. Г. С. Бакіна. К.: Школа, 2002. 304 с.
3. Винниченко В. Золотые россыпи (Чекисты в Париже): Роман / Пер. с укр. Минск – Москва: Поли-Факт-Дружба народов, 1991. 213 с.
4. Винниченко В. Кузь та Грицунь. Харків : Література і мистецтво, 1932. 31 с.
5. Гурко С. Жінка в літературних творах Володимира Винниченка // Наше життя. 1981. Ч. 10, листопад. С. 9–10.
6. Погорілий С. Деякі особливості поезики В. Винниченка // Дивослово. 1995. № 9. С. 3–12.
7. Черняк С. Володимир Винниченко відомий і невідомий // Вісник Національної Академії наук України. 1995. № 7/8. С. 55–59.

8. Шарова Т. М., Шаров С. В. Досвід професійної підготовки студентів кафедрою української і зарубіжної літератури у галузі освіти та філології // Українська література в загальноєвропейському контексті: зб. наук. пр. (2). 2019. С. 255–261.
9. Шарова Т. М., Шаров С. В., Солоненко А. М. Видатні особистості української словесності. Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2018. 254 с.
10. Шкляєва Н. Музика та образотворче мистецтво при вивченні дитячих оповідань В. Винниченка // Українська мова та література. 2002. № 3. С. 27–30.
11. Sharova T., Posadna T. Самобутність та оригінальність української прози 20-30-х років ХХ ст. // Scientific Proceedings of Ostroh Academy National University. Philology Series. 2018. T. 2. № 69. С. 239–242.

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

ПРОБЛЕМАТИКА ДОСЛІДЖЕНЬ ГЛИБИННИХ ОСОБИСТІСНИХ ПРОГРАМ І СТРУКТУР

Романець З. О.,

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та практичної психології
Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

Проблематика досліджень внутрішніх психічних програм особистості пов'язана із труднощами однозначності тлумачень психічних феноменів, однак психоаналітична традиція з її сучасними науково-практичними напрацюваннями, зокрема, із створенням «Операціоналізованої психодинамічної діагностики – OPD-2» [2], напрацювання теорії прив'язаності Дж.Боулбі, [1] теоретична база та система практичних методів, способів та нейропсихофізіологічних технологій сучасної травматерапії, зокрема, за методом EMDR [3] та інші здобутки психологічної науки і практики дозволяє розбудовувати нові гіпотези, припущення і моделі щодо функціональності та напрямів оптимізації системної організації психіки загалом.

Так, виникає ідея автора про можливість ввести поняття психологічного гомеостазу, аналогічно поняттю фізіологічного гомеостазу у контексті системного розуміння виживання людини у складному гетерогенному середовищі, коли для людини переважаючим і складним є завдання пристосування саме до соціального середовища, із складними соціально-психологічними взаємовпливами у ньому.

Для забезпечення фізіологічного гомеостазу у організму є свої механізми, способи, процеси щодо регуляції різних фізіологічних систем, а для збереження психологічного гомеостазу існує система психологічних засобів, до яких належить когнітивні, емоційні, мотиваційно-регуляторні процеси, спрямовані на підтримання єдності та інтегрованості структури особистості і психіки загалом, що на суб'єктивному рівні може бути визначеним як позитивне потенційне відчуття себе із нормальним або високим рівнем продуктивності діяльності, із здатністю створення різного рівня і змісту соціальних зв'язків, із належним рівнем мотиваційно-поведінкової регуляції загалом тощо.

Визначення рівня функціональності психіки може визначатись рівнем її інтегрованості, який на пряму корелює із рівнем організації структури особистості, згідно із сучасною «Операціоналізованою психодинамічною діагностикою OPD-2», а також із рівнем можливостей підтримання психологічного гомеостазу.

Видається слушним окреслити певний понятійно-термінологічний перелік щодо поняття рівня організації особистості як здатності, стилю і ефективності щодо підтримання психологічного гомеостазу, який може розглядатися як функціональність комплексу Я як вищої психічної регуляції на рівні «тонко» у контексті забезпечення адаптаційних можливостей індивіда до соціального середовища. Іншими словами, саме комплекс Я як структурний функціональний конструкт самосвідомості є метою розвитку психіки особистості у онтогенезі, і є тією сукупністю регуляторних механізмів (програм), що відповідають за підтримання психологічного гомеостазу, а відтак відповідають за адаптацію і виживання особистості у соціальному середовищі.

Для конкретизації видається слушним навести понятійно-змістовий ряд, яким можна описати ступені прояву феномену від інтегрованості до дезінтегрованості психіки, а відтак від високої

функціональності комплексу Я до його дисфункційності. Так, високий рівень інтегрованості – високий рівень психологічного (нарцисичного) гомеостазу – гнучкі сформовані психологічні межі – різноманітні, адаптивні механізми (програми) захисту для підтримання психологічного гомеостазу і захисту меж, що епіфеноменологічно свідчить про високу функціональність і ефективність комплексу Я, що у сучасній психологічній термінології відповідає поняттю сформованої ідентичності особистості. Щодо поняття «комплексу Я», введеного автором в контексті розгляду психіки як системи, саме він, за моїми уявленнями є системоутворюючим фактором функціонування людської психіки, коливання функціонального стану якого і являє собою, процес підтримання психологічного гомеостазу. Якщо прослідкувати негативний, загрозливий для гомеостазу ряд, він може бути таким у контексті соціальної взаємодії, стосунку і впливу Іншого: недостатня функціональність комплексу Я (нарцисичного комплексу) - порушення меж, відчуття-почуття атакованості Іншим, загроза цілісності або, принаймні, загроза порушення стану комфорту - порушення впевненості у собі самооцінки, а відтак - необхідність захисту себе, а не співчуття (емпатії) до Іншого, - перетворення або набуття стосунку, залежного від Іншого, можливо, у контексті тематики, нав'язаної Іншим, ототожнення з ролями, нав'язаними Іншим, замість вільного вибору власного самовираження, волевиявлення тощо.

В залежності від рівня організації особистості, а відтак, - від психологічних захистів, когнітивних і емоційно-регуляторних програм здійснюється відновлення і підтримання психологічного гомеостазу, тобто відновлення психологічної цілісності і інтегрованості конструктивно, прогресивно для особистості чи деструктивно, регресивно, усвідомлено чи неусвідомлено тощо.

Як відомо, для людини мислячої (homo sapiens) важливим способом захисту є думка, тобто когніція, і, яка може бути більш чи менш раціональною чи ірраціональною, реалістичною чи містичною, конструктивною чи деструктивною, прогресивною для особистості чи регресивною, усвідомленою чи автоматичною, неусвідомленою.

На сьогодні, когнітивно-поведінкова психотерапія є однією із популярних і ефективних методів психотерапії, долаючи хибні деструктивні думки клієнтів, що призводять до деструктивних форм поведінки, які поглиблюють проблеми порушення психологічного гомеостазу.

Література:

1. Бріш К. Г. Розлади прив'язаності від теорії до терапії / Посібник. – Львів: 2012. – 314 с.
2. Операционализиованная Психодинамическая Диагностика (ОПД)-2. Руководство по диагностике и планированию терапии. – Академический проект. 2016. – 486 с.
3. Шапіро Ф. Психотерапия эмоциональных травм с помощью движения глаз: Основные принципы, протоколы и процедуры / Пер с англ. А. С. Ригина. – М.: Независимая фирма «Класс», 1998. – 496 с.

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

МІСЦЕ МОТИВАЦІЇ В СТРУКТУРІ ПОВЕДІНКОВОГО АКТУ СПОРТСМЕНА

Гаврилова Н. М.,

старший викладач кафедри фізичного виховання

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут

імені Ігоря Сікорського»

м. Київ, Україна

Постановка проблеми. Головною мотиваційною характеристикою діяльності спортсмена є досягнення високого спортивного результату.

Тому дослідження мотиваційної складової діяльності в спорті багато в чому розкриває суть і механізми досягнення високих спортивних результатів.

Відомо, що мотивація включена в структуру психологічних спонукань діяльності особистості і впливає на спортивний результат [4, с. 70; 5, с. 180]. Тому розкриття механізмів мотивації є актуальними для будь-якого виду спортивної діяльності.

Відповідно до цього мотив – це матеріальний, або ідеальний предмет, досягнення якого є сенсом діяльності. Мотив це суб'єктивні переживання які характеризуються позитивними, або негативними емоціями [2, с. 10; 3, с. 50].

Мотивація має багато «видів», зокрема:

Зовнішня мотивація – екстренсивна мотивація, яка не пов'язана з змістом діяльності, але зумовлена зовнішніми факторами по відношенню до особистості.

Внутрішня мотивація – інтенсивна- мотивація, пов'язана з зовнішніми обставинами.

Позитивна та негативна мотивація – мотивація, в основі якої позитивні та негативні стимули.

Стійка та не стійка мотивація – в основі якої потреби людини.

Індивідуальна мотивація – спрямована на підтримку гомеостазу.

Мотиви самоствердження – мотивація в соціумі.

Мотиви ідентифікації з іншою людиною, тощо [1, с. 5; 3, с. 23].

Відповідно до цього переліку видно, що мотивація це многогранне поняття, яке необхідно досліджувати відповідно до виду діяльності. Є підстави стверджувати, що в спорті головним мотивом буде мотивація досягнення.

Завдання дослідження:

1. Визначити місце мотивації в структурі поведінкового акта спортсмена. 2. Дослідити вплив мотивації на стан нервово-психічної напруги спортсменів.

Під мотивом (від французького *motif* – спонукальна причина) розуміється сфера імпульсів психодинаміки, психоенергетики, спонукань, що додає діяльності спрямованість, вибірковість і стрімкість. В сучасній науці під мотивацію розуміється складна діяльність психічної сфери людини, що спонукує його до визначеної активності організму [1, с. 3; 2, с. 43; 5, с. 72]. В спортивній діяльності мотивація визначає прагнення до досягнень відповідного спортивного результату. Мотиви, що спонукують до діяльності, викликають активність організму, та визначають його спрямованість.

За психологічними критеріями розрізняють 3 класи мотивуючих факторів: 1. Потреби та інстинкти як джерела психічної активності. 2. Мотиви що визначають спрямованість діяльності. 3. Емоції. Суб'єктивні переживання (прагнення, бажання тощо.)

В формуванні діяльності людини беруть участь одночасно кілька мотивів, один з яких є ведучим а інші додатковими, другорядними, котрі можуть відігравати роль додаткової стимуляції.

В структурі поведінкового акта мотивація включена до складу стадії аферентного синтезу. Аферентний синтез – акт обробки, інтеграції інформації, необхідний організмові для здійснення найбільш адекватного поведінкового акта [2, с. 11; 3, с. 220].

Відповідно до досліджень П. К. Анохіна [2, с. 10], до складу аферентного синтезу входять наступні якісно різні компоненти:

А. Домінуюча мотивація. Б. Обстановочна аферентація. В. Пускова аферентація. Г. Пам'ять.

Задоволення якого-небудь мотиву звичайно зіштовхується з протидією. У спорті це найбільш яскраво простежується в умовах змагань. Тут спортсмен зіштовхується з активною протидією в процесі досягнення своєї мети. Для подолання цього опору необхідно прикласти визначені зусилля, тобто, мобілізувати всі нервово-психічні і фізичні складові для досягнення відповідного результату. Стан у важкій ситуації, природно, повинен викликати визначений ступінь нервово-психічної напруги.

Для визначення впливу мотивації на стан нервово-психічної напруги нами був проведений експеримент В експерименті брало участь 15 спортсменів, групи спортивного вдосконалення з спортивних одноборств. Цим студентам перед початком роботи в парах говорилося, що майбутній спаринг є дуже важливим і впливає на відбір у збірну команду. Тобто. створювалася висока мотивація цього завдання. Після цього у цих спортсменів реєструвалися показники тремору за 5 секунд і частоти серцевих скорочень за 10 секунд.

В результаті експерименту було виявлено, що в умовах значимої мотивації у всіх спортсменів збільшуються ЧСС ($13 \pm 2 - 16 \pm 2$) і тремор ($8 \pm 3 - 15 \pm 2$). Отримані показники статистично достовірні ($P \leq 0,0001$).

Висновки:

1. В структурі поведінкового акта мотивація включена до складу стадії аферентного синтезу. До аферентного синтезу входять наступні якісно різні компоненти: А. Домінуюча мотивація. Б. Обстановочна аферентація. В. Пускова аферентація. Г. Пам'ять.
2. «Значимість» мотивації збільшує рівень психічних напруг і приводять до активізації нервово-психічної діяльності спортсменів.

Література:

1. Амосов Н. М. Энциклопедия Амосова. / Н. М. Амосов. Київ. Здоров'я. – 2005, 820 с.
2. Анохин П. К. Кибернетика и интегративная деятельность мозга.
3. / П. К. Анохин. Вопросы психологии. – № 3. С. 10-13.
4. Вердербер Р., Вердербер К. Психология общения. / Р. Вердербер, К. Вердербер. СПб., 2003. 250 с.
5. Платонов В. М. Загальна теорія підготовки спортсменів в Олімпійському спорті. / В. М. Платонов. Київ. Олімпійська література. – 1997, 583 с.
6. Скибицький Ігор. Дослідження впливу мотивації на психічний стан спортсмена // Проблеми формування здорового способу життя молоді. Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції. Львів, 2010, С. 69 – 77.

ІННОВАЦІЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОГО ІНТЕРЕСУ В ПІДЛІТКІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Кравець Н. П.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри психокорекційної педагогіки

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

м. Київ, Україна

Для учнів з інтелектуальними порушеннями читання художньої та науково-пізнавальної літератури занадто складний вид діяльності, що вимагає значних розумових і вольових зусиль, напруженої інтелектуальної роботи з текстом твору, наявності інтересу до читання.

З метою вияву причин, що негативно впливають на формування читацької діяльності, насамперед читацьких інтересів у даній категорії школярів, ми перевірили особові справи 893 учнів з інтелектуальними порушеннями 7–9 класів. Серед них у 44 % обстежених інтелектуальні порушення супроводжувалися нервово-психічними відхиленнями. Зокрема у 16 % школярів наявний спектр аутистичних порушень, у 18 % – психоорганічний синдром; у 4,5 % обстежених – психопатія [3, с. 53]. Виявлені порушення значно впливали на інтелектуальну й фізичну працездатність підлітків, стан емоційно-вольової сфери та виховання їх як активних читачів.

Підлітки на уроках української літератури проявляли тривожність у процесі перевірки знань, досить апатично ставилися до досягнення успіху, не могли зосереджуватися для самостійного читання, проявляли непосидючість, негативні реакції на однакові для всіх вимоги, на невдачі, відмовлялися долати перешкоди, не було позитивної мотивації до

читання, натомість проявляли негативну реакцію на запропоновані завдання. В учнів із синдромом Дауна, зі спектром аутистичних порушень значно впливала на інтерес до читання, на читацьку діяльність агресивна поведінка в разі нездатності виконати завдання. Відмову мотивували тим, що завдання «не подобається».

Зважаючи на такий стан речей, ми перевірили читацькі інтереси обстежених школярів. Отримані результати свідчать: 12,5 % респондентів виявили бажання читати твори про природу, тварин; 12,5 % учнів дев'ятих класів – про кохання; з них: 8,9 % дівчат і 3,6 % хлопців із синдромом Дауна. Науково-популярні твори (вказували конкретно: «про науку»: філософія, історія) – подобалося читати 5,4 % учнів восьмих і дев'ятих класів. Під впливом рідних, знайомих, друзів з масової школи, засобів масової інформації 5,4 % опитаних виявили бажання читати «про Гаррі» [2, с. 56]. Аналіз отриманих даних дозволив виявити рівні читацьких інтересів респондентів. Так лише у 13 % підлітків читацький інтерес перебував на ініціативному рівні. Постійного стимулу потребували 56 % респондентів, у яких читацький інтерес перебував на стимулювальному рівні. Для 31 % школярів, які не проявляли інтересу до читання творів будь-якої тематики і допомогу майже не сприймали, характерний пасивний рівень стану читацького інтересу. Отже, читацькі інтереси підлітків з інтелектуальними порушеннями виявилися поверховими і вузькими.

Щоб зацікавити підлітків до читання художньої літератури, оскільки література – єдиний вид мистецтва, що сприяє розвитку образного мислення, ми застосовували на уроках української літератури поряд з традиційними методами навчання літератури інноваційні технології: діалогові технології, літературні ігри, сторітеллінг, фреш, анімалотерапію. Значення інноваційних технологій розкрито в роботах відомих психологів і педагогів (А. Арістова, І. Бех, М. Далецька,

С. Лавлінський, С. Максименко, О. Савченко, В. Синьов, А. Шевцов та ін.).

Зважаючи на те, що інноваційні технології забезпечують розвиток і корекцію компонентів читацької діяльності, враховували їхній вплив на структурні компоненти читацької діяльності: когнітивний, комунікативний, мотиваційний, рефлексивний, діяльнісний. Когнітивний дає змогу проводити смисловий і структурний аналіз текстів різних типів, стилів і жанрів мовлення, розуміти сутність причинно-наслідкових зв'язків, тему й основну думку твору, розвивати уяву. [5, с. 79].

Комунікативний компонент читацької діяльності забезпечує внутрішній діалог читача про прочитане із самим собою, безпосереднє спілкування з оточуючими. Завдяки мотиваційному формується інтерес до читання художньої та науково-пізнавальної літератури, інтелектуальні емоції: захоплення, хвилювання, сумнів, прояви активності до пізнання нового у процесі роботи з твором. Здатність емоційної та вольової сфер завершувати розпочату роботу, мобілізуватися у стані втоми, усвідомлювати й оцінювати результат власної читацької діяльності, адекватно реагувати на оцінку, вміти оцінювати вчинки героїв, робити висновки з прочитаного, з власної поведінки забезпечує діяльнісний компонент читацької діяльності.

У процесі експерименту розгальмованим підліткам надавалася індивідуальна допомога у вигляді навідних запитань і складеного ними з нашою допомогою плану роботи. Надана допомога у вигляді різноманітної наочності не стимулювала учнів до роботи. Вони потребували індивідуальної роботи, яка полягала у повторенні змісту інструкції, ... повторному читанні уривку з прочитаного твору, відповідей на запитання, що стосуються змісту читаного твору [1, с. 94].

Використання на уроках літератури сторітеллінгу і фреш сприяло створенню емоційного фону, що виступав у ролі гармонізуючого фактору.

Створювався позитивний емоційний настрій як серед усього класного колективу, так і індивідуально в кожного учня, забезпечувався творчий розвиток школярів, вони опановували уміння фантазувати, уявляти, спілкуватися, оскільки розвивалися і коригувалися мовленнєві функції, мисленнєві процеси. Важливо, що учні в разі застосування до них індивідуального підходу розвиваються естетично, у них знижується втома, зникають прояви негативних емоційних станів [4, с. 245].

Отже, інноваційні технології поряд з традиційними методами навчання літератури забезпечують інтерес до читацької діяльності, корекцію і творчий розвиток учнів, насамперед розвиток творчої уяви. Виконуючи творчі роботи, підлітки самостійно зіставляли, порівнювали, узагальнювали, пригадували й уявляли, змістовно висловлювали власну думку. У них сформувався інтерес до читання художньої та науково-пізнавальної літератури, що проявилось у позитивному ставленні до виконання усіх завдань.

Література:

1. Кравець Н. П. Індивідуальний підхід як основа корекційної роботи з розумово відсталими дітьми на уроках читання // Нова педагогічна думка: Науково-методичний журнал / вик. обов. гол. ред. М. Віднічук. Рівне, 2006. – № 3. – С. 55–59.
2. Кравець Н. П. Інноваційні технології навчання та формування читацької діяльності у підлітків з інтелектуальними порушеннями // Особлива дитина: навчання і виховання, 2018. № 2 (86). С. 25–35.
3. Кравець Н. П. Особливості психофізичного розвитку розумово відсталих учнів та чинники, що ускладнюють їхню читацьку діяльність // Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. Ніжин: НДУ імені М. Гоголя, 2016. № 2. С. 51–58.

4. Кравець Н. П. Сторітеллінг на уроках літератури з метою творчого розвитку підлітків з порушеннями інтелекту. Корекційно-реабілітаційна діяльність: стратегії розвитку у національному та світовому вимірі: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, Суми, 9 жовтня 2018 р. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С.Макаренка, 2018. С. 241–245.

5. Кравець Н. П. Творчий розвиток учнів з особливими освітніми потребами як один із шляхів їх соціалізації // Topical issues of social pedagogy: Collective monograph. CARICOM, Barbados, 2017. PP. 79–99.

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ СИЛОВИХ ВПРАВ НА ПОКАЗНИКИ РУХОВИХ РЕАКЦІЙ СПОРТСМЕНІВ ГРУПИ СПОРТИВНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ З ФУТБОЛУ

Мохунько О. Д.,

старший викладач кафедри спортивного вдосконалення

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут

імені Ігоря Сікорського»

м. Київ, Україна

Муравський Л. В.,

викладач кафедри спортивного вдосконалення

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут

імені Ігоря Сікорського»

м. Київ, Україна

Постановка проблеми. Як відомо, критерієм ефективності діяльності в спорті є адекватні тактичної ситуації рухові реагування. Отже, показником ефективності діяльності спортсмена є застосування відповідних рухових реакцій в умовах змагань.

Виходячи з основних принципів теорії й методики фізичного виховання, зміна показників розвитку м'язової системи веде, в свою чергу до змін показників рухових реакцій спортсмена [3, с. 221; 4, с. 76;]. Це дає можливість говорити про те, що тренувальні навантаження спрямовані на розвиток силових показників організму, ведуть до змін в показниках рухових реакцій. Підставою для цієї гіпотези служать дослідження таких вчених як: Амосов М. М. [1, с. 27; 2, с. 112], Платонов В. М. [4, с. 59] і багатьох інших, які стверджували, що в процесі фізичних навантажень змінюється катаболізм організму, збільшується білковий обмін, що є показником тренуваності людини.

В спорті розрізняються спеціалізовані та неспеціалізовані рухові реакції та рухові реагування, які теж бувають спеціалізованими та неспеціалізованими. Неспеціалізовані реакції це звичайні реакції людини. Спеціалізовані це ті реакції які використовуються в відповідній діяльності. Реагування – це руховий компонент діяльності людини. Між спеціалізованими реакціями та неспеціалізованими є зв'язок. Спеціалізовані реакції тренуються на основі розвитку неспеціалізованих реакцій. Але в спеціалізовані реакції включається моторний компонент, який тренується відповідними вправами.

Робоча гіпотеза. Виходячи з вищезгаданого, була висунута робоча гіпотеза про те, що після виконання комплексів силових вправ показники простих та складних рухових реакцій футболістів будуть змінюватись. На цій підставі була сформульована мета роботи.

Мета роботи. Дослідити вплив комплексів силових вправ на показники рухових реакцій спортсменів, які займаються в групах

спортивного вдосконалення з футболу в програмі фізичного виховання КПІ.

Виходячи із цього був проведений експеримент, у якому спортсменам пропонувалося виконати наступний комплекс вправ атлетичної гімнастики:

1. Жими лежачи зі штангою – 4 підходи.
2. Жими штанги на похилій дошці – 3 підходи.
3. Пуловери зі штангою – 3 підходи.
4. Підтягування (4 підходи по максимуму).
5. Тяга штанги в нахилі – 3 підходи.
6. Силова тяга (3 серії по 10, 6 і 4 повторення).
7. Присіди зі штангою – 3 підходи.
8. Випади зі штангою – 4 серії по 6 разів.
9. Підйоми на тренажері для гомілкових м'язів (5 серій по 15 повторень).
10. Згинання тулуба – 5 серій по 25 разів.

Вага обтяжень становить 75 % від максимального для кожного спортсмена. В експерименті брало участь 20 спортсменів, які займались в групі спортивного вдосконалення з футболу.

У цих спортсменів на комп'ютері реєструвався:

1. Час простої рухової реакції (П.Р.) – натискання на клавішу з появою на екрані умовного сигналу.
2. Реакції з вибором диференційованої (Д.Р.) – натискання на одну кнопку з появою одного подразника, на іншу з появою іншого.
3. Реакції з перемиканням диз'юктивної (Дз.Р.) – на один сигнал не реагувати.
4. Реакції з вибором і перемиканням диз'юктивно-диференційованої (Дз.ДР.).
5. Реакції на об'єкт, що рухається (РРО) – на комп'ютері рухався курсор, який необхідно було зупинити в умовному місці. Реєструвався час випередження й запізнювання реагування в м. сек.

Показники рухових реакцій реєструвалися до виконання силових навантажень, та після закінчення вправ.

В результаті дослідження було виявлено, що після виконання комплексу вправ атлетичної гімнастики показники простої рухової реакції покращилися – 108 ± 10 – 101 ± 10 . Це ми зв'язуємо з активізацією м'язової системи.

Реакція з вибором (Д.Р.) покращилася, але збільшився показник середньостатистичного відхилення – 185 ± 15 – 179 ± 20 .

Покращилися показники диз'юнктивної і диз'юнктивно-диференційованої реакції (Дз.Р. – 190 ± 15 – 180 ± 25 , Дз.Др – 228 ± 18 – 210 ± 25 відповідно).

Покращилися показники РРО, але збільшилася кількість помилок (15 ± 5 – 13 ± 7).

Виходячи з цього видно, що під впливом силових вправ змінюються показники рухових реакцій спортсменів. Силові навантаження сприяють покращенню простої рухової реакції. Це пов'язано з зміною анаболічних процесів та активізацією м'язової системи спортсменів.

Час складних реакцій, після виконання силових навантажень зменшився на фоні збільшення кількості помилок в реагуваннях.

Висновки:

2.1. Показники простої рухової реакції футболістів під впливом силових навантажень поліпшуються. Це пов'язане з збільшенням м'язової сили та активізацією роботи м'язової системи.

2.2. Після виконання силових вправ поліпшуються показники складних рухових реакцій, але збільшується кількість помилок у реагуваннях. Тому застосовувати силові навантаження в футболі, безпосередньо перед змаганнями, не доцільно.

Література:

1. Амосов Н. М. Энциклопедия Амосова. / Н. М. Амосов. – Київ. «Здоров'я» – 2005, 820 с.
2. Амосов Н. М., Бендет Я. А. Физическая активность и сердце. / Н. М. Амосов, Я. А. Бендет. – Київ. «Здоров'я» – 1989. 209 с.
3. Платонов В. Н. Загальна теорія підготовки спортсменів в олімпійському спорті. / В. Н. Платонов. – Київ. «Олімпійська література» – 1997, 583 с.
4. Скибицький І. Г. Вплив силових навантажень на показники рухових реакцій спортсменів. / Скибицький І. Г. // Матеріали 9-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції 23-24 квітня 2009 р., Суми. С. 175-179.

СИЛОВА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ГРУПИ СПОРТИВНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ З ОРІЄНТУВАННЯ

Прус Н. М.,

старший викладач кафедри спортивного вдосконалення

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут

імені Ігоря Сікорського»

м. Київ, Україна

Ускова С. М.,

старший викладач кафедри спортивного вдосконалення

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут

імені Ігоря Сікорського»

м. Київ, Україна

Розвиток фізичних якостей, зокрема сили є одним з пріоритетних завдань в спортивному орієнтуванні. В розвитку силових здібностей розрізняють два методи: використання вправ з максимальними навантаженнями (зусиллями) і використання вправ з неграничними обтяженнями [1, с. 8; 2, с. 24]. Вправи з максимальними зусиллями припускають виконання рухових дій із граничними або біля граничними (90-95 %) навантаженням від максимальної величини. Це забезпечує максимальну мобілізацію нервово-м'язового апарата і найбільший приріст силових здібностей [3, с. 25; 4, с. 15; 5, с. 75]. Гранична напруга м'язів вимагає прояву великих психічних напруг, приводить до напруження нервових центрів, в результаті чого в роботу додатково включаються «зайві» для виконання даної вправи м'язові групи, що утрудняють удосконалювання техніки рухів.

Вправи з неграничними обтяженнями характеризуються виконанням рухових дій з максимальним числом повторень при відносно невеликих обтяженнях (до 50-60 % від граничних). Це дозволяє виконувати великий обсяг роботи і забезпечує прискорений ріст м'язової маси. Крім того, неграничні обтяження не затрудняють контроль за технікою рухів. При цьому режимі роботи тренувальний ефект досягається протягом [5, с. 176].

Робоча гіпотеза. Виходячи з вищезгаданого можна прийти до висновку, що для орієнтувальників при виконанні вправ з обтяженнями для розвитку сили можна виконувати вправи з навантаженнями наближеними до максимальних, тобто 95-100 % від максимальної ваги, та виконувати їх від 1 до 3 разів.

Для розвитку силової витривалості багаторазове повторення вправ з обтяженнями 50-60 % від максимальної ваги і виконувати від 10 до 20 повторень. Але рекомендацій з конкретного дозування цих вправ у доступній літературі конкретно для спортсменів, які займаються

орієнтуванням, ми не знайшли. Відповідно до цього була сформульована мета роботи.

Мета роботи. Визначити оптимальні режими тренувальних навантажень для розвитку сили, м'язової маси та силової витривалості для студентів, які займаються в групах спортивного вдосконалення з спортивного орієнтування.

Для визначення режимів тренувальних навантажень для розвитку фізичних якостей орієнтувальників в КПІ було проведено дослідження.

Завдання дослідження. Визначити конкретний обсяг і інтенсивність тренувальних навантажень для розвитку сили та м'язової маси з використанням навантаження.

Методи дослідження. В дослідженнях застосовувалися наступні методи: 1. Аналіз літературних джерел. 2. Антропометричні обстеження об'єму біцепса та стегна. 3. Педагогічний експеримент. 4. Метод математичної статистики, який включав: визначення середньоарифметичного показника – $\bar{x}$, відхилення від середньоарифметичного показника – $\pm m$, визначення розмаху варіації – R , показника варіації – $V \%$.

Організація дослідження. В дослідженнях взяли участь 12 студентів, які займаються в групі спортивного вдосконалення з орієнтування КПІ.

В результаті дослідження було виявлено, що найкращі показники сили у студентів зареєстровані при виконанні навантажень 90 % від максимальної ваги. Зокрема в 3 сетах по 3 підходи показники сили (максимальна вага штанги в жимі та в присіді) збільшилась на 4 та 5 кг відповідно ($61 \pm 8 - 65 \pm 7$ та $62 \pm 10 - 67 \pm 13$). При навантаженні 95 % ($61 \pm 8 - 64 \pm 6$ та $62 \pm 10 - 65 \pm 10$).

Найбільше збільшення м'язової маси було зареєстровано при навантаженні 80 % від максимального ($24 \pm 4 - 28 \pm 7$ – збільшення

біцепсу, та $37 \pm 5 - 40 \pm 7$ – стегна, порівняно з $24 \pm 4 - 26 \pm 6$ та $37 \pm 5 - 38 \pm 6$ при 95 % мах ваги, $24 \pm 4 - 27 \pm 5 - 90$ %. Та $24 \pm 4 - 27 \pm 7$ та $37 \pm 5 - 38 \pm 5$ при 70 %)

Висновки:

1. Для розвитку сили спортсменам орієнтувальникам доцільно виконувати 3 підходи 90 % від максимальної ваги з відпочинком 60 секунд.
2. Для росту м'язової маси: 3 підходи по 12 повторів – 80 % від максимальної ваги з відпочинком 60 секунд.
3. Для витривалості: 3x15 повторів з максимальною вагою 60 % і відпочинком між повторами 3 хвилини.

Література:

1. Гудзь П. З. Відбудовні процеси в м'язах при тренуваннях з великими фізичними навантаженнями. / П. З Гудзь // Система восстановительных средств в спорте. Всесоюзная конференция. – Київ: КГИФК, – 1973. – С. 7-9.
2. Платонов В. М. Загальна теорія підготовки спортсменів в олімпійському спорті. / В. М Платонов. – Київ: «Олімпійська література». – 1997, 583 с.
3. Зациорский В. М., Дилин В. П. До теоретичного обґрунтування сучасної методики виховання швидкості рухів / В. М.Зациорский, В. П. Дилин // Теорія і практика фізичної культури. – 1969, № 6, – С. 23-27.
4. Шварценеггер А. Нова енциклопедія бодибилдинга. / А. Шварценеггер – М., – 2005, 689 с.
5. Скибицький І. Г. Вплив силових навантажень на показники рухових реакцій спортсменів. / І. Г. Скибицький // Матеріали 9-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції 23-24 квітня 2009 р., Суми. С. 175-179.

СПЕЦІАЛЬНА СИЛОВА ПІДГОТОВКА СПРИНТЕРА

Скибицький І. Г.,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри спортивного вдосконалення

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут

імені Ігоря Сікорського»

м. Київ, Україна

Одне з важливих місць в підготовці спринтера високого класу займає спеціальна силова підготовка [1, с. 87; 2, с. 221]. Тому, метою нашої роботи було вивчити програми підготовки спринтерів високого класу для впровадження їх в підготовку збірних команд ВНЗ з легкої атлетики.

При виборі програм ми виходили з програми спеціальної підготовки бігуна на 100-200 метрів високої кваліфікації розробленої на основі програм побудови тренування в швидкісно-силових видах спорту [1, с. 7; 2, с. 221].

Для вирішення поставленої мети спортсменам збірної команди КПІ пропонувалася програма підготовки, яка представлена нижче.

Розподіл тренувального навантаження передбачало акцент тренувальних навантажень спеціальної силової підготовки на двох етапах – в листопаді–грудні (осінньо-зимовий підготовчий період) і в березні–квітні (весняно-літній підготовчий період). Оптимальна тривалість першого етапу – 11-12 тижнів, другого 9-10 тижнів. Перші два-три тижні відводяться силовому навантаженню, останні – активному відпочинку.

Організація етапу спеціальної силової підготовки передбачає планомірне включення в тренування вправ з більш високим тренуючим ефектом і наближенням специфіки роботи м'язів до умов змагань.

На першому етапі були рекомендовані наступні вправи:

1. Стрибкові вправи з відштовхуванням не в повну силу (повторні стрибки з ноги на ногу на відрізках до 60 метрів). Обсяг вправ помірний – 2000-2500 відштовхувань за етап. Завдання – зміцнення опорно-рухового апарату.
2. Вправи з обтяженнями (штангою), з вагою 75-80 % відсотків від максимального для спортсмена. Обсяг вправ великий. Задача – створення силового потенціалу.
3. «Короткі» стрибкові вправи з відштовхуванням в повну силу (потрійний і п'ятерний стрибки, стрибки на одній нозі, стрибки через бар'єр). Обсяг – 1600-1800 відштовхувань за етап. Завдання – розвиток здатності до прояву вибухових зусиль.

На другому етапі:

1. Вправи з обтяженням з вагою 80-90 % відсотків від максимального. Обсяг 35-40т. за етап.
2. Вправи з штангою вагою 25-39 % від максимуму, що виконуються в високому темпі в поєднанні з стрибковими вправами. Обсяг – 15-20 т. і 1200-1500 відштовхувань. Завдання – розвиток вибухової сили.

Після завершення етапу силової підготовки планувалось загальне зниження обсягу навантаження і активний відпочинок протягом першого тижня для реалізації тренувального ефекту об'єму силового навантаження.

На тлі збільшеного рівня спеціальної силової підготовленості протягом двох тижнів планувалася робота над підвищенням швидкості бігу і стартового розгону та удосконалення техніки бігу.

В перші два-три тижні після завершення об'ємної силової підготовки організм спортсмена легко переносить інтенсивні

навантаження, але негативно реагує на об'ємну роботу. Тому навантаження спрямоване на вдосконалення швидкісних можливостей і швидкісної витривалості.

Робота над швидкісною витривалістю призводить до великого накопичення молочної кислоти і вимагає значного напруження енергетичних ресурсів. Це, в результаті, вступає в конкурентні відносини зі швидкістю бігу.

Основні моменти в силовій підготовці спринтера в річному циклі підготовки наступні:

1. На початку підготовчого періоду до початку етапу спеціальної силовій підготовки необхідно серйозну увагу приділяти підвищенню аеробних можливостей організму [1, с. 77; 2, с. 122; 3, с. 24]. Це прискорює пристосування організму до фізичних навантажень, так як в початковій фазі адаптація відбувається за рахунок вегетативних функцій, що беруть участь в аеробному забезпеченні м'язової діяльності.

2. В період виконання великих силових навантажень біг на коротких відрізках (до 80 метрів) використовується в невеликому обсязі і в основному з швидкістю 80-90 % від максимальної. В цей період в основному проводиться біг в аеробно-анаеробній зоні (на відрізках 150-500 метрів) зі швидкістю 80-90 % від максимальної. Відпочинок між відрізками 5-6 хвилин.

3. В змагальному сезоні силове навантаження може бути використано лише в невеликих обсягах як засіб, що підтримує загальний рівень силовій підготовки спортсмена. Об'ємна силова підготовка в цей період не доцільна.

Застосування цієї методики в процесі підготовки збірної команди КШ, дозволило спортсменам поліпшити заплановані річним планом спортивні результати. Отже, запропоновану методику можна рекомендувати для підготовки збірних команд ВНЗ з легкої атлетики.

Висновки:

1. Силову підготовку слід планувати поетапно з урахуванням календаря змагань.
2. Сілова підготовка сприяє поліпшенню спортивних результатів легкоатлета.

Література:

1. Кузнецов В. В., Петровский В. В., Шустин Б. Н. Модельные характеристики легкоатлетов / В. В. Кузнецов, В. В. Петровский, Б. Н. Шустин. – К.: Здоров'я, 1979 – 88 с.
2. Платонов В. Н. Загальна теорія підготовки спортсменів в олімпійському спорті. / В. Н. Платонов. Київ. «Олімпійська література» – 1997, 583 с.
3. Скибицкий И. Г. Влияние различных тренировочных нагрузок на показатели развития физических качеств студентов. / И. Г. Скибицкий // Materials of 12 international Research and Practice conference volume 2. Prospects of science 2016, 30 August. 7.2016. С. 23-24.

РОЛЬ МОБИЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В СИСТЕМЕ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Химай Н. И.,

старший преподаватель кафедры

английского языка технического направления № 2

Национальный технический университет Украины

«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»

г. Киев, Украина

Мобильные устройства, такие как смартфоны, iPad, iPod стали частью нашей повседневной жизни. Быстрый рост мобильных приложений помог сделать мобильные устройства новым инструментом обучения, потому что, с одной стороны, эти устройства мобильны, а с другой – предоставляют возможность совместного электронного обучения [1, с. 47]. Смартфон и iPad популярны среди студентов высшей школы благодаря удобству их беспроводной связи и множеству доступных приложений, облегчающих студенту выполнение нескольких задач.

Мобильное обучение определяется как тип обучения, которое может быть достигнуто с помощью мобильных устройств. Для многих студентов мобильное обучение является относительно новым инструментом обучения. Студенты могут использовать множество доступных им вариантов, таких как вебсайты, сетевые страницы, связанные с обучением, и мобильные приложения, которые поддерживают учебную деятельность и делают ее легче.

Педагоги прибегают к ресурсам мобильных устройств с целью стимулирования более основательного обучения и инициирования новых возможностей взаимодействия учащихся с учебными материалами. К примеру, благодаря мобильным приложениям становится возможной двусторонняя коммуникация в реальном времени, а это помогает педагогу эффективно реагировать на потребности учащихся.

Компании-разработчики приложений и инженеры начинают выпускать определенные категории приложений, ориентированные на определенных пользователей, в том числе студентов различных специальностей. Высшее образование по всему миру интенсивно работает с индустрией мобильных приложений. Например, Google запустил свои образовательные мобильные приложения в 2006 году, а Apple – в 2008 году.

Использование мобильных технологий началось в 21-м веке.

Огромное влияние они оказали на обучение иностранным языкам. Это привело к появлению Mobile-Assisted Language Learning (MALL). Мобильное обучение иностранному языку – это такая форма организации автономного и персонализированного учебного процесса, где основой или доминирующей технологией являются мобильные устройства связи (смартфоны, планшеты и т. п.), с помощью которых учащиеся могут формировать и совершенствовать языковые навыки, социокультурные и межкультурные компетенции не только во время занятий в классе, но и в любое удобное для них время и находясь в любом месте [2, с. 4]. Мобильное обучение делает изучение иностранного языка более частным и индивидуальным делом, а также делает возможным обучение в формальных и неформальных ситуациях. Мобильное обучение повышает мобильность учебного процесса без временных ограничений.

Системы мобильного обучения состоят, как правило, из следующих базовых элементов: учебное заведение как организационная структура реализации мобильных образовательных технологий; информационные ресурсы (базы данных учебно-справочных материалов, базы знаний); технические и программные средства обеспечения технологии мобильного обучения (мобильные устройства, средства телекоммуникаций); преподаватели-консультанты; обучающиеся (слушатели, студенты) [3, с. 80].

Мобильные программы для изучения языков и приложения позволят без труда освоить материал различной сложности. Мобильное приложение (англ. «Mobile app») – это программное обеспечение, предназначенное для работы на смартфонах, планшетах и других мобильных устройствах [4]. Мобильные приложения для изучения иностранного языка могут быть загружены из онлайн-магазинов приложений, таких как App Store, Google Play, и других, бесплатно или за плату.

Категории мобильных приложений включают в себя игры, развлечения, и образование. Есть много приложений предназначенных для изучения английского языка. Студенты легко могут загрузить их на свой смартфон или айпад. Но реальность такова, что студентам бывает очень сложно разобраться в этом многообразии приложений. Сайт ichudoru.com выделяет топ 10 бесплатных приложений для изучения английского языка. Рассмотрим некоторые из них.

LingQ. Приложение обучает чтению, переводу и аудированию. Студенты будут запоминать новые слова в контексте.

English Grammar in Use. Приложение поможет студентам усовершенствовать грамматику. Приложение обеспечивает свободный доступ к огромному количеству информации.

English At Work. Для тех студентов, кто владеет английским на уровне не ниже Intermediate. Это бизнес-курс английского языка, направленный на обучение общению с коллегами, партнёрами. Обучает умению проводить деловые встречи, презентации, переговоры.

Advanced English Dictionary & Thesaurus. Полный словарь английского языка, который насчитывает 4,9 млн. слов. Обеспечивает высокое качество аудио произношения, технологию расширенного поиска, доступен в оффлайн режиме [5].

Подводя итог, необходимо подчеркнуть, что использование новых передовых технологий в сфере высшего образования приводит к его значительным изменениям. Информационно-коммуникационные технологии и мобильные приложения имеют все шансы расширить возможности для изучения иностранного языка как на занятиях, так и вне аудитории. Цифровая среда стимулирует и мотивирует учащихся к обучению.

Литература:

1. N. Aghaee, K. Larsson. Students' perspectives on utility of Mobile applications in higher education. *Communications in Computer and Information Science Trends in Mobile Web Information Systems*, Paphos, Cyprus, August 26-28, 2013. P. 44–56.
2. Трошина Ю. В., Вербицкая Н. О. Мобильное обучение иностранному языку: понятие, функции, модели. *Современные проблемы науки и образования*. 2015. № 3 – URL: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=20164>
3. Погуляев Д. В. Возможности применения мобильных технологий в учебном процессе. *Прикладная информатика*. 2006. № 5. С. 80–84.
4. Мобильное приложение. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki>
5. Топ 10 бесплатных приложений для изучения английского языка. <https://ichudoru.com/programma-dlya-zapominaniya-angliyskih-slov-na-kompyuter/>